

GUID 3910

Концепсияҳои марказӣ барои

аудити самаранок

Роҳнамои INTOSAI аз ҷониби INTOSAI, Ташкилоти байналмилалӣ муассисаҳои олии аудиторӣ дар доираи **системаи касбии изҳоротии INTOSAI** интишор шудааст. Барои дастрасӣ ба маълумоти иловагӣ ба www.issai.org ворид шавед.

Ҳуҷҷати таҳияшудаи то IFPP - ин ҳуҷҷат қабл аз таъсиси **Системаи касбии эълумшудаи INTOSAI** соли 2016 таҳия гардидааст. Аз ин рӯ, он метавонад, ки расман аз он талаботҳои Раҳнамоҳои аудиторӣ нисбатан баъдии INTOSAI фарқкунанда бошад.

INTOSAI, 2019

- 1) Собик ISSAI 3100 – Раҳнамои аудити самаранок: принципҳои калидие, ки соли 2020 тасдиқ шудааст.
- 2) Тағироти мазмунӣ ва тасдиқшуда, ҳамчун ISSAI 3100 – Раҳнамои нишондиҳӣ дар асоси концепсияи аудити самараноки соли 2016.
- 3) Бо таъсиси Системаи касбии эълумшудаи Intosai (СПП), аз нав номгузоришудаи GUID 3910 - Концепсияҳои марказии аудити самаранок бо таҳрироту тағиротҳои соли 2019.

GUID 3910 бо кулли забонҳои расмии INTOSAI: арабӣ, англисӣ, франсавӣ, олмонӣ ва испанӣ.

МУНДАРИЧА

1. МУҚАДДИМА	4
2. МУАЙНЯКУНИИ НАТИЧАҲОИ ФАЪОЛИЯТ	6
Сарфанокӣ, самаранокӣ ва натиҷавӣ	6
3. НАТИЦАИ ФАЪОЛИЯТҲОИ КОСПЕСИЯҲОИ МАРКАЗӢ	8
Муस्ताқилият ва ахлоқ	8
Корбарони пешбинишуда ва ҷонибҳои масъул	12
Мавзӯ	13
Эътимод ва кафолат дар аудити самаранок	14
Шаклҳои пешниҳоди тасдиқкунӣ	15
Ҳадафҳои аудитӣ	16
Иқтисодиёт	18
Самаранокӣ	18
Самаранокӣ	19
Сарфакорӣ	21
Методи аудитӣ	22
Меъёрҳои аудитӣ	25
Хавфи аудитӣ	27
Алоқа	28
Чеҳраи аудиткунанда	29
Дигар ҷонибҳои манифатдор	30
Малакаҳо	31
Истифодаи коршиносони берунӣ	33
Назорат	34
Муҳокимаҳои (афкори) касбӣ ва шубҳанок	36
Назорати сифатнок	42
Назорати сифатнок (дар ҷараёни гузаронидани аудит)	42
Таъмини сифат (баъди анҷоми аудит)	44
Муҳимият	45
Ҳуҷҷатнигорӣ	47

1 МУҚАДДИМА

GUID 3910 – НАТИҶАҶОИ ФАЪОЛИЯТҶОИ КОНСЕПСИЯҶОИ МАРКАЗИЙ

1) Стандартҳои касбӣ ва принсипҳои роҳбарӣ мазмунҳои муҳиме баҳри эътимод буда, сифатнокӣ ва касбияти аудити сохтори давлатӣ ба шумор мераванд. ISSAI 100 принсипҳои асосии аудитӣ дар сохтори давлатӣ буда, дар байни ҳамаи ин, ҳадаф ва ваколати ISSAI, ҳамчунин сохтори аудитиро дар мақомоти давлатӣ муайян мекунад. Принсипҳои самараноки аудити ISSAI 300 дар заминаи принсипҳои бунёдии ISSAI 100 ва баъдӣ онро дар мутобиқат ба хошияи мушаххаси аудити самаранок инкишоф додаанд.

2) ISSAI 3000 стандарти аудити самаранок маҳсуб ёфта, бояд дар мутобиқат бо ISSAI 100 ва ISSAI 300 дарк ва мутолиа шавад. Он дар худ талаботҳои вобаста ба тарҷибаи касбии аудити самаранокро дошта, минбаъд баҳри баланд бардоштани возеҳияту шаффофият ва мутолиаи стандартӣ тавзеҳу шарҳ меҷӯяд. ISSAI 3000 стандарти бонуфузи аудити самаранок мебошад, аз ин рӯ, ҳар як талабот бояд риоя шавад, ба шарте, ки агар **ВОФК** онро қарор диҳад, ки то қабул намояд.

3) Барои ҳар як талаботе, ки дар ISSAI 3000 баён шудааст, нишондодҳои ёрирасон ва ҳатмӣ дар GUID 3910 Консепсияи марказии аудити истеҳсолӣ ва Ҷараёни аудити истеҳсолӣ оварда шудааст.

4) GUID 3910 таъинотест, ки барои расонидани кӯмак ба аудитор тафсири маҳфумҳои асосии консепсияи аудити самаранок аст, ки дар ISSAI 3000 истифода мешавад, маънидод карда мешавад. Аз ин рӯ, тавсияҳои ҳуҷҷати мазкур, бояд дар шакли осонфаҳм буда, дар риояи талаботи стандарти аудити самаранок мусоидат намояд.

5) GUID 3910 аз ду қисмат иборат аст. Яқум аудити самаранокиро муайян карда, мазмуни иқтисодӣ, самаранокӣ ва натиҷабахширо ошкор менамояд. Қисмати дуюм ба маҳфумҳои асосӣ бахшида шудааст. Баъзе аз ин консепсияҳо ба аудит нигаронида шудаанд, ба монанди истифодабарандагони пешбинишуда ва ҷонибҳои масъул, мавзӯ, боварӣ ва эътимодноки, ҳадафи (ҳо) и аудит, равишу услуи аудит, меъёрҳои аудит, хавфи аудитор, назорати сифат ва муҳимият мебошанд. Бархе аз консепсияҳо ба аудитор тааллуқ доранд, аз қабилӣ мустақилият ва ахлоқ, малакаву маҳорат, назорат, баҳсҳои касбӣ ва шаклокӣ ба шумор мераванд. Дигар маҳфумҳо бо вазифаҳои калидӣ иртибот доранд, ба мисли муоъшират ва ҳуҷҷатнигорӣ.

6) GUID 3910 ва GUID 3920 бояд дар якҷоягӣ мутолиа карда шавад, то нисбатан дарки амиқу чуқури он, ҳамчун фаҳмиши консепсияи марказӣ дар ҷараёни аудит мавриди баррасӣ қарор гирад.

2 МУАЙЯНКУНИИ АУДИТИ САМАРАНОК

САРФАНОКӢ, МАӢСУЛНОКӢ ВА САМАРАНОКӢ

7) Аудити самаранок, ки аз чониби SAIs гузаронида мешаванд, дар худ муаррифкунандаи мустақилият, воқеият, таҳлили эътимодбахше мебошад, ки оё роҳандозии фаъолияти корхонаҳо, системаҳо, амалиётҳо, барномаҳо ва чорабиниҳо ба принципҳои сарфакорӣ, самаранокӣ ва натиҷабархӣ ҷавобгӯ ҳастанд ва оё имкониятҳои беҳтаршавӣ ба вуҷуд мебарояд.

8) Принципҳои сарфакорӣ, самаранокӣ ва натиҷабархӣ метавонанд, бо шаклҳои зерин муайян шаванд:

а) Принципи сарфакорӣ маънои коҳиш додани хароҷоти захиравиро мефаҳмонад. Истифодабарии захираҳо бояд дастрас ва саривақтӣ буда, ба андозаи миқдору сифат ва бо нархи беҳтарин дастрас бошанд.

б) Принципи самаранокӣ маънои хароҷоти камтарини захираҳои мавҷударо дар бар мегирад. Он вобаста аст, ба муносибати байни захираҳои истифодашуда ва натиҷаҳои бадастомада, ки миқдор, сифат ва вақтро ба назар мегирад.

с) Принципи самаранокӣ расидан ба ҳадафҳо ва ба даст овардани натиҷаҳои пешбинишуда даҳлат дорад.

9) Аудити самаранокӣ баҳри ҳисоботдиҳӣ мусоидат намуда, ба он шахсоне, ки вазифаи идоракунӣ ва назоратиро дороянд, дар ба даст овардани натиҷаҳои дилхоҳ кӯмак мерасонад. Ӯ ин корро тариқи таҳқиқи қарори мақомоти қонунгузор ва иҷроия анҷом дода, аз ҷиҳати иқтисодӣ, самаранок ва ба таври натиҷабархӣ омодашуда ва иҷрошавиҳои онро пайгирӣ намуда, назорат мекунанд, ки оё андозсупорандагон ё шахрвандон арзиши пулӣ ва сифатиро қабул кардаанд ва ё не. Аудити самаранок ба шаффофият мутобик буда, ба мақомоти қонунгузорӣ, ҳокимияти иҷроия, андозсупорандагон ва ба дигар сарчашмаҳои маблағгузорӣ, ҳамчунин ба нафароне, ки сиёсати давлатӣ ва васоити ахбори омма мутакко намуда, муаррифкунандаи идоракунӣ ва оид ба амалҳои муҳталифи ҳукумат натиҷагузорӣ мекунанд. (ишораҳои иллагиро аз рӯи се супориш E дар супориши B нигаред).

3 КОНСЕПСИЯИ МАРКАЗИИ ФАЪОЛИЯТИ НАТИҶАБАРХӢ

МУСТАҚИЛИЯТ ВА АХЛОҚ

Талаботҳои мутобик бо ISSAI 3000:

Аудитор бояд тартиботи марҳилавии SAI-ро боназардошти мустақилия ва ахлоқеро риоя намояд, ки дар навбати худ бояд талаботҳои ISSAI дар самти мустақилият ва ахлоқ мувофиқ бошад. (ISSAI 3000/21)

РОҲНАМО

10) Ахлоқ принципҳои маънавии ахлоқи шахсиро дар бар мегирад, ки он аз мустақилият, ростқавлӣ, шаффофияту беғаразӣ, салоҳиятнокии касбӣ ва ғамхорӣ зарурӣ, риояи махфият ва рафтори касбиро дар бар мегирад. Барои мустақилӣ ва дарки мутақилият, аудитор бояд аз ҳолатҳое озод бошад, ки то ба воқеиятбинии аудитор мусоидат намояд. Мустақилият аз чунин бандҳо вобастагӣ дорад;

а) Мустақилияти воқеӣ - ба аудитор имкон медиҳад, ки иҷроиши кори вазифавии ҳешро бидуни таъсире, ки ба касбияташ ҳалал ворид мекунад, дар амал татбиқ намояд; амалҳоро ба таври воқеъбинона ва ростқавлона иҷро намуда, дар касбият аз эҳтимоливу шаккоқӣ истифода барад.

б) Мустақилият дар намуди зоҳирӣ - набудани ҳолатҳое, ки ба шахси оқилу иттилоотдоштаи манфиатдор, ки соҳиби маълумоти мутобиқ, баҳусус шубҳаовар ба яқлухтии том, воқеият ва ё ин ки касбияти эҳтимолият мутобиқии аудитор мефаҳмонад ва ё ба ҳулосаи дигар обурӯю нуфузи касбии ҳешро зери хатар мегузоранд.

11) Мустақилият дар ҳошияи аудити самаранок баҳри қарорҳои калидӣ муҳим буда, аз ҷониби аудитор қабул қардам мешавад, ба мисли:

а) муайянкунӣ ва қабули қарор дар мавзӯи аудит;

б) тасдиқоти ҳадафҳои аудит;

Истиқлолият дар заминаи аудити иҷроиш бо назардошти қарорҳои калидии аудитор муҳим аст, ба монанди:

а) муайян ва қабули қарор оид ба мавзӯи аудит;

б) муқаррар кардани мақсади аудит;

в) муайянкунии меъёрҳои татбиқшаванда;

г) муайянкунии методу равиши аудит;

д) арзёбии далелҳои аудиторӣ ва ташаккули ҳулосаҳо;

е) муҳокимаи меъёрҳо ва натиҷагирии аудит бо ташкилоти назоратшаванда;

е) баҳодихӣ аз мавқеи ҷонибҳои гуногуни манфиатдор; ҳамчунин

ж) омода кардани гузориши одилона ва мутавозин.

12) Аудитор бояд аз ҳама гуна мушкилот ва ҳолатҳое огоҳ бошад, то барои мустақилияти SAI ва аъзоёни тими аудиторӣ имкони эҷод кардани хатарро ба вучуд наорад. .

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд талош кунад, ки мустақилияти хешро соҳиб бошад, то хулосабарорӣ ва натиҷагирии аудит ҳолисона ва бағаразона тавсия шуда, мавриди барассии корбарони пешбинишуда қарор қарор гирад. (ISSAI 3000/23)

РАҲНАМО

13) Иловатан бар тасдиқи мустақилияти он дар тамоми чараёни аудитгузаронӣ аудитор бояд бо ҷониби масъул муносибатҳои шаффофона и самаранокро ба роҳ монад, то ҷониби дигар мустақилияти аудитро дарку эҳсос намояд. (Дастурамалҳои иловагӣ оид ба ин мавзӯ, дар қисмати В; "Корбарони пешбинишуда ва муошират" нигаред).

14) Таҳдидҳо дар самти риояи талаботҳои мутобиқи мустақилият бояд қабл аз аудит ва дар вақти аудит баррасӣ шаванд. Таҳдидҳо метавонанд, ки ба як ва ё якчанд гуруҳҳо дараҷабандӣ шаванд:

а) а) Худпарастӣ ва манфиатҷӯӣ. Ин таҳдид вақте ба вуҷуд меояд, ки аудитор бевосита ва ё бавосита дар муносибат бо ҷониби масъул пайгири манифати хеш мегардад.

б) Тарғибот. Таҳдиди мазкур ҳамон вақт ба вуҷуд меояд, ки аудитор мавқеи худ ва андешаи хешро то он сатҳ пешниҳод менамояд, риояи мавқеият ва мазмуни воқеият ташвишовар қабул мешавад.

в) Бетақаллуфӣ, шиносбозӣ. Ин таҳдид дар он сурат ба миён меояд, ки муносибатҳои аудитор бо ҷониби масъул наздику зич ба роҳ монда шуда, манфиатҷӯӣ ҳассосе мушоҳида мешавад.

г) Фишороварӣ ва тарсондан. Ин таҳдид вақте ба вуҷуд меояд, ки аудитор аз амалҳои объективӣ ва зуҳуроти шубҳаоварии касбии дорои далелҳо ва ё таҳдиди пешбинишуда аз ҷониби масъул худдорӣ мекунад.

д) Санҷиши мустақилона. Ин таҳдид вақте ба вуҷуд меояд, ки барои арзёбии ягон маҳсулот ё баҳодихии Шартномаи қаблӣ баҳри хулосабарорӣ барои Созишномаи ҷорӣ зарурат ба миён меояд.

е) Иштироки роҳбарият. Таҳдиди мазкур вақте ба миён меояд, ки шахси номуносиб, ба ҳайси аудитор ҷалб мешавад, масалан, ба ҳайси аъзои даста ва ё тими корӣ.

15) Хусусияти таҳдидҳо ва механизмҳои (фишангҳо) истифодашавандаи назоратӣ, ки баҳри коҳиш додан то сатҳи имконпазир онҳо зарур буда, вобаста ба хусусиятҳои аудиторӣ фарқ мекунанд.

16) Ҳангоми баррасии дилхоҳ масъалаҳои мушаххас мебоист омилҳои сифатиро ба назар гирифт. Мушкилот метавонад дар он ҳолат ночиз ҳисобида мешавад, ки камбудии номуҳиму назарногир бошад.

17) Агар таҳдид ночизу назарногир бошад, мебоист, ки механизми мавҷудаи назоратро муайян кард, ки дар қучо онро метавон корбарӣ кард, то баҳри рафъи таҳдидҳо ё то

коҳиш додани сатҳи имконпазири он истифода бурд. Агар аудитор риояи талаботи мустақилият вайрон кунад, пас SAI бояд баррасии чораҷӯии интизомиро зарур доништа, масъаларо то ҳадди хорич кардани аудитор ҳал намояд.

18) Истифодаи механизмҳои назоратӣ то сатҳи имконпазир таҳдидҳоро рафъ ё коҳиш медиҳанд. Тадбирҳои муҳофизатӣ вақте лозиманд, ки таҳдидҳои дар сатҳи муайяншуда мавҷуданд, ки нозирӣ оқил эҳтимол дорад, ки риояи талаботи даҳлати ахлоқӣ ё талаботи мустақилиятро метавонад, ки зерӣ хатар гузорад.

19) Б мисолҳои механизмҳои назоратии марбут ба аудитӣ метавонанд, ки инҳо дохил шаванд:

а) ҷалби шахси дигар барои санҷиши кори иҷрошуда ва машваратҳои меъриии имконпазири то ба мустақилияти аудитор ҳалал ворид нашавад. Ин гуна шахс метавонад, ки як нафари беруна аз SAI ва ё нафаре, бо тими кории аудиториӣ алоқаи муносибат надошта бошад. Бояд шахси мазкур аз ҷонибҳои масъул озоду мустақил буда, набояд, ки аз ҷониби тими кории аудиториӣ бошад бо сабабе дар баргузориӣ маълумоти обзорӣ ва ё дар машваратҳои пешниҳодшуда рабте дошта бошад.

б) машварати ҷониби сеюм, чунин кумитаи директорони мустақил, сохтори касбии батанзимоварӣ ва корманди соҳибтаҷрибаи хирфавӣ;

в) ротатсия ва ё ивазшавии кормандон баҳри санҷиши самараноки ташкилотҳои гуногун дар идомаи ҷанд сол барои пешгирӣ ва муқовимат баҳри рафъи таҳдиди шиносбозиву бетакаллуфӣ;

г) ҳамаи ашхосе, ки корӣ аудитиро пеш мебаранд, бояд пеш аз оғози фаъолияти кории аудитӣ мустақилияти ҳешро тасдиқ намуда, дар идомаи аудит онро баррасӣ намоянд; ҳамчунин,

д) хорич кардани шахс аз дастаи кори аудиториӣ, вақте ки манфиатҳои молиявӣ, муносибатҳо ва ё фаъолияти ӯ ба мустақилият хатар эҷод мекунад.

ТАЪИНОТИ ҚОРБАРОН ВА ҚОНИБҲОИ МАСЪУЛ

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд дақиқан ва мушаххасан қорбарони пешбинишуда ва қонибҳои масъули аудитиро рақамгузорӣ намуда, нақшу вазифаҳои онҳоро дар гузаронидани мурҳилаи аудити мутобиқшуда баррасӣ намояд. (ISSAI 3000/25)

РАҲНАМО

20) Қорбарони таъиншуда – ин ашхосе мебошанд, ки аудитор барои онҳо аудити самаранокро омода месозад. Мақомоти қонунбарор ва иҷроия, сохторҳои ҳукумати, қонибҳои сеюм, манфиатгирандагони ҳисоботи аудити ва қомеа метавонанд, ки дар ин ҷода истифодабарандагони ҳадафӣ бошанд. Шахси масъул метавонанд, ки қорбари

пешбинишуда бошад, аммо кам ҳолатҳоанд, ки масъул шасхи ягона бошад. Дар бисёр мавридҳо мақомоти қонунбарор ё иҷроия корбари асосии ҳисоботи аудиторӣ таъин мегарданд. Бо вучуди ин, истифодабарандагони дигари пешбинишуда метавонанд ҳам дар дохил ва ҳам дар берун аз ҳокимияти иҷроия корбарӣ намоянд. Шаҳрвандон метавонанд, ки натиҷаҳои онро нисбатан асосноктар истифода бурда, ҳамчунин имкон доранд, ки корбарони пешбинишуда бошанд. Гуруҳҳои манфиатгиранда, аз қабилӣ ташкилотҳо, роҳандозони сиёсат, ҷамъиятҳои академикӣ, ҳамчунин на он кадр муҳим васоити ахбори омма, ки дар ҳошияи мувофиқ муайян ҳамчун корбарони ҳададфӣ маҳсуб доништа мешаванд. Тавсияи хубтаре дода мешавад, ки то дар марҳилаҳои ниҳонии аудити корбарони таъиншудаи мувофиқ муайян гарданд.

21) Гуруҳи махсуси корбарони пешбинишуда- коршиносони соҳаҳои мушаххаси аудит. Ҳисоботҳои боэтибору боэтимод аз дастгирии онҳо манфиат мегиранд. Аз як тарафи дигар, ҳисоботҳо метавонанд эътибори хешро аз даст диҳанд, вақте коршиносон дар ҳулосабарорӣ ва тавсияҳо ихтилофи назар намоянд.

22) Ҷонибҳои масъул, қабл аз ҳама, шахсоне мебошанд, ки бояд тибқи ҷамъбасти ҳулосаҳо ва тавсияҳои дар ҳисоботи аудиторӣ ишорашуда амал кунанд. Нақши ҷониби масъулро метавон якҷанд нафар байни ҳам тақсим кунанд ва ҳар яке аз онҳо барои паҳлуҳои мухталифу гуногуни як мавзӯ масъулият бар дӯш мегирад. Ба ҷониби масъул метавонад шахсоне ворид шаванд, ки масъулияти мавзӯи аудитро ба сифати нақши амалиётӣ ва / ё назоратӣ бар уҳда гиранд. Ҳамеша дар интиҳои занҷираи масъулияти ҳисоботдиҳӣ ҷониби масъул (масалан, Вазир) ҷалб мешавад, ки дар назди мақомоти қонунгузор барои додани ҳисобот, хароҷот ва натиҷаҳои фаъолиятҳо дар соҳаи муайян масъул аст.

23) Аудитор оид ба истехсолот аксаран дар интиҳоби ашё ва муайяннокии меёрҳо салоҳияти пурмаҳсул дорад, ки дар навбати худ, ба он шахсоне таъсир мерасонад, ки ҷонибҳои масъул ва корбарони таъиншудаи мувофиқ маҳсуб меёбанд. Аудитор бояд бо назардошти нақшҳои корбарони таъиншудаи гузаронидани аудитро тарҳрезӣ намуда, ҳамзамон мустақилияти хешро ҳифзу нигоҳдорӣ намояд.

МАВЗУЪ/АШЁ

Талабот ба мутобиксозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд **мавзӯ/ашё** аудити самаранокро муайян кунад. (ISSAI 3000/29)

РАҲНАМО

24) Мавзӯи ашё ба он чизе рабт дорад, ки мавриди тафтиш қарор мегирад. **Мавзӯ/ашё** оид ба аудити самаранок набояд танҳо бо барномаҳои мушаххас, сомонҳову ташкилотҳо ё ҳазинаҳо маҳдуд карда шавад, аммо метавонад, ки ба он амалҳо ё ҳолатҳои мавҷуда (ҳамчунин сабабҳо ва оқибатҳои он) ворид карда шавад. Намунаҳо метавонанд, ки пешниҳоди хидматгузориҳо аз ҷониби тарафҳои масъул ё мусоидати сиёсати давлатӣ ва қонунҳои давлатӣ, қоидаҳои маъмурӣ, ҷонибҳои манфиатдор, корхонаҳо, шаҳрвандон ва ҷомеа бошанд. Мавзӯи ашё ҳадафро муайян карда, масъалаҳои аудитиро тарҳрезӣ менамоянд.

25) Дар бисёре аз SAI, аудити самаранок барои баррасии асосҳои сиёсати барномаҳои давлатӣ ваколат надорад. Дар ин ҳолатҳо, аудити самаранок моҳияти ҳадафҳои сиёсатро мавриди шубҳанокӣ намегузорад, балки метавонад таҳлили амалҳоеро, ки барои таҳия, татбиқ ё арзёбии натиҷаҳои сиёсати мазкурро равона созад, метавонад, ки санҷиши оқилонаи иттилоот баҳри ба даст овардани қарорҳои сиёсӣ расонад.

26) **Мавзӯ/ашё** бояд хавф ва моҳияти соҳаи аудиторро инъикос намояд, ки барои баланд кардани арзиш ва таъминоти муҳими аудит зарур аст. Муайянкунии мавзӯ ва авфу ашё аксаран дар асоси таҳлили хатарҳо сурат мегирад. Аслан мавриди таваҷҷуҳ он мавзӯ ва ашёест, ки он дар баррасӣ ва санҷиши аудит қарор мегирад, ки соҳаи онро ҳудуд ва ҳаҷми мавзӯ ва ашё муайян мекунад.

Эътимодноки ва кафолат дар соҳаи аудити самаранок

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд ҳуҷҷати эътимоднокро оид ба натиҷаҳои мавзӯ ва ашёи аудиторро дар мутобиқат бо меъёрҳо ва услуби шаффофият ва дақиқназарӣ пешниҳод намояд. (ISSAI 3000/32)

РАҲНАМО

27) Ҳама фаъолиятҳои аудиторӣ як навъи ҳадамоти эътимодноки буда, маънои онро дорад, ки аудитор ба қорбари пешбинишуда (одатан органи қонунгузор ва ё мақомоти иҷроия) дар бораи фаъолияти ҷониби масъул (одатан мақомоти давлатӣ ё иҷроия) иттилооти муътамад ва саҳҳеҳу аниқро пешниҳод мекунад.

“Иттилооти боэътимод ва саҳҳеҳ” дар ин замина тақозо менамояд, ки ҳуҷҷаҳои марбут оид ба мавзӯ/ашё бо ҳадаф (ҳо) ва меъёрҳои аудиторӣ мазмуни мантиқӣ дошта, ба он далелҳои кофии мувофиқ ва саҳҳеҳу муносиб замима карда шаванд.

Баҳри ноилшавӣ ба ин ҳуҷҷаҳо бояд бо ҳадафҳо ва меъёрҳои аудит иртиботи дақиқ дошта бошанд, ҳамчунин тарзе навишта шаванд, ки сатҳи эътимоди қорбарони пешбинишударо дар арзёбии **мавзӯи/ашёи** бунёди нисбати меъёрҳо баланд бардоранд.

28) Ҳамин тавр, ҳисоботҳо оид ба кафолат ҷиҳати таъмини муътамади қорбарони пешбинишуда нишондиҳандаи натиҷаҳои аудит буда, инъикоскунандаи дақиқи ҳолати аслии мавзӯ/ашё мебошад. Ба таври оддӣ сода агар қайд кунем, қорбарони пешбинишудаи ҳисоботҳо оид ба кафолат бояд соҳиби эътимоди кофӣ буда, ба ҳуҷҷаҳои муътамаду саҳҳеҳ боварии том дошта бошанд.

29) Барои ноилшавӣ ба ҳуҷҷаҳо мазкур бояд ҳадафҳои аудит ва меъёрҳои иртиботи дақиқ дошта бошанд, ҳамчунин тарзе навишта шаванд, ки сатҳи эътимоди қорбарони пешбинишударо дар арзёбии **мавзӯи/ашёи** бунёди нисбати қисми меъёрҳо боло бардоранд.

30) “Муваффақшавӣ ҷиҳати ҷамъбасти натиҷагирии аудиторӣ ҳуҷҷаи мантиқиест, ки мулоҳизаҳои назаррасро талаб мекунад. Дар робита бо ин, хеле муҳим аст, ки тамоми

пахлуҳои хулосаҳои чамъбасти бо далелҳои сахҳеҳ дар асоси меъёрҳои аудитӣ тасдиқ шаванд. Аз ҷиҳати дигар, бояд кулли натиҷаҳо дар хулосаҳои чамъбасти мавриди назар қарор гиранд. Мантиқан чунин аст: "Бо назардошти хулосаҳои А, В, С ва D дар муқоиса бо меъёрҳои истифодашудаи аудитии X натиҷаи асли дар худосаи чамъбасти навбатӣ чунин аст".

31) Дуюм, барои чамъбасти хулосабарорӣ, хеле муҳим аст, ки хулосаҳо ба далелҳои кофӣ ва сахҳеҳ тасдиқ шаванд. Агар далелҳо бо сахву хато нишон дода шаванд, пас дар хулосаҳои чамъбасти иштибоҳот мушоҳида мешаванд.

32) Баҳри таъмини эътимод ба ин маъно, бояд хулосаҳо дар асоси натиҷаҳои муътамаду сахҳеҳ бо меъёрҳои аудит муқоиса шаванд, хулосаҳо бошанд ба далелҳои аниқу эътимодбахш нишон дода шаванд. Аммо, ҳамчунин муҳим аст, ки ин истинодҳо ва пайвандҳо (ишораҳои зерматнӣ ва интернетӣ, бо забони русӣ "ссылки") барои корбарони пешбинишуда фаҳмову дастрас бошанд. Ин кор тариқи дарки возеҳу равшан оид ба ҷӣ гунагии хулосаҳо, меъёрҳо ва натиҷагириҳои мутавозину оқилона, мутобиқати маҷмӯи хулосаҳо ва меъёрҳо ба як хулосаи умумӣ ё маҷмӯи хулосаҳо оварда мерасонад (ISSAI 100/32). Агар хулосаҳо ва меъёрҳо сахҳеҳу дақиқ коркард шуда бошанд, пас корбарони пешбинишуда боварии эътимодбахш пайдо мекунанд. Сипас аудитор метавонад, ки ҳуҷҷати тасдиқкунандаи хулосаҳои чамъбастиро тасдиқ кунад.

Шаклҳои пешниҳоди кафолат

33) Эътимодро метавон ба ҳар гуна шакл пешниҳод кард. Чанд намунаеро, ки ҷӣ гуна онро метавон таҳия кард ва чиро ба он, бағайр аз ҳарҷӣ дохил кардан мумкин аст, ба таври зерин пешниҳод кардан мумкин аст:

а) тавассути назари умум ба ҷанбаҳои иқтисодӣ, самаранокӣ ва натиҷабарорӣ, ки ҳадафи аудит, **мавзӯ/ашё**, далелҳо ва хулосаҳои бадастомада имконият медиҳанд, ки ин гуна хулосабарорӣ анҷом диҳанд; ва ё

б) тариқи пешниҳоди маълумоти мушаххас оид ба як қатор масоил, аз ҷумла ҳадафи аудит, саволҳои матраҳшуда, далелҳои бадастомада, меъёрҳои истифодашудаи аудит, натиҷаҳои бадастомада ва хулосаҳои мушаххас чамъбасти худосаҳо таҳия мегарданд.

34) Таҷрибаи самаранок барои он аст, ки интиҳоби оқилона дар иртибот бо вазъият буда, аз додани ҳуҷҷати эътимодбахш вобаста аст. Бағайр аз ин, муҳим аст, ки онро бо роҳи алтернативӣ омезиш надиданд.

а) бо андешаи расмӣ таҳассусӣ, ки ифодакунандаи сатҳи кафолат мебошад (ISSAI 300/21). Афкори расмиро бо хулосаҳои ҳисоботи молиявӣ дар ҷараёни аудити самаранок муқоиса кардан имконнопазир аст. Ҳамин тариқ, он гунае, ки ҳуҷҷати эътимоднома, зери сарлавҳаи "Дар шаклҳои дигар" тасдиқ мегардад, ки дар ISSAI 100/32 оварда шудааст.

Ҳадафҳои Аудит

Талабот ба мутобиқосозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд аниқан ҳадафҳои аудиторро муайян кунад, ки он ба принципҳои иқтисодиёт, самаранокӣ ва ё натиҷабахшӣ мутобиқ бошад (ISSAI 3000/35)

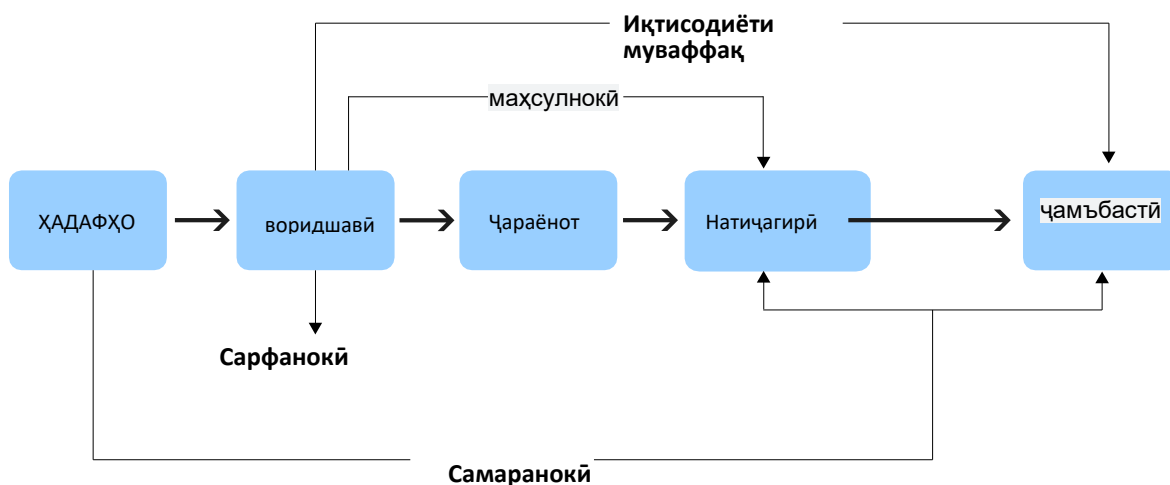
РАҲНАМО

35) Ҳадафҳои аудит – ин он ҳадафест, ки тавассути он аудитор талош мекунад, ки аудит гузаронад. Ҳадафҳои аудит бояд тавре таҳия гарданд, ки бо ин метод хулосабандӣ карда шаванд ва баъди гузаронидани он натиҷаҳои ҳадафрас ба даст омада бошанд.

36) Таҷрибаи муваффақ бо ҳадафҳои аудит дар марҳилаҳои аввали чараёни банақшагирӣ замина мегузорад, ки то дар муайянкунии масъалаҳои вобаста ба аудит ва ҳисоботдиҳӣ кӯмаки таъсирбахш расонад. Ҳадафи аудит муайянкунии мавзӯ /ашё (ҳо)-и вобаста ба аудит мебошад, ки барои посух суоли сабаби гузаронидани аудиторро мефаҳмонад. Ҳадафҳои аудит ва микёси дастрасии аудит ба ҳам иртибот доранд ва ҳар ду бояд дар якҷоя баррасӣ карда шаванд. Иттилооти иловагӣ дар мавриди муайянкунии ҳадафҳои аудит дар қисмати GUID 3920 оварда шудааст.

37) Дар муайянкунии аудити муваффақ се Е, сарфакорӣ иқтисодӣ, самаранокӣ ва натиҷабахшӣ ҷои марказиро ишғол менамоянд. Дар ин робита се принцип муҳим аст, ки минбаъд дар расми (қолаби 1) ташреҳ мешавад. Дар расми мазкур маълумоту далелҳо ба захираҳои молиявӣ, моддӣ ва инсонӣ гуруҳбандӣ мешавад, ки барои давлат истифода мешаванд ва аз ҷониби давлат даҳлат карда мешаванд. (ухдадорӣ давлатӣ, сиёсат, система, (сохтор) амалиёт, барнома, фаъолият ва ташкилоту созмон).

Истеҳсолоти таҳвилшуда ба маҳсулот, воистаҳои истеҳсолӣ ва хидматрасонӣ, ки дар натиҷаи даҳлати ҳукуматӣ ба вучуд омадаанд. Натиҷаҳои асли ба он натиҷаҳои эҳтимолӣ ва ё натиҷаҳои таъсирбахш мансубият дорад, ки тариқи мудохилаи давлатӣ ба даст омадасст. Онҳо метавонанд кӯтоҳмуддат, миёнамӯҳлат ва ё ҳатто дарозмуддат бошанд (Натиҷаҳои дарозмуддатро ҳамчунин бо вожаи "мусоидат" низ ном мебаранд).

Қолаби /Расми 1.

САРФАНОКӢ

38) Аудити сарфанокӣ аудиест, ки дар тамаркузи он коҳиш додани ҳадди ақалли нархи захираҳо (маълумоти воридшуда) бо назардошти сифати муносиби ин гуна захираҳо равона карда мешавад. Ин навъи аудит танҳо ба воридшавӣ тамаркуз мекунад. Саволи асосӣ: "Оё дастрасӣ захираҳо саривақт, ба миқдор ва сифат ва бо нархи бехтарин истифода мешаванд?" Сифат мафҳуми муҳими концепсия чихати воридшавӣ ба он маҳсуб меёбад (ҳам аз чихати иқтисодӣ ва ҳам аз чихати самаранокӣ).

ИСТЕҲСОЛНОКӢ

39) Муваффақияти аудит ба он захираҳои истифодашудае тамаркуз мекунад, ки оё захираҳои мавҷуда ба таври муносиб ё қаноатбахш истифода шудаанд ва ё ин, ки дар ин самт ҳамин гуна натиҷагирӣ бо дарназардошти бо миқдор, сифат ва гардиши захираҳо бо ҳаҷми ҳадди ақалл истифода шудаанд. Муваффақият иртиботи дохилӣ ва беруниро арзёбӣ мекунад. Саволҳои калидӣ: "Оё аз чихати миқдор ва сифат фоидаи зиёдтаре мегирем?" ва ё "Шояд ҳамин натиҷа бо харчи камтар ба даст омада буд?"

40) Аудити самаранок метавонад ба самаранокии техникӣ равона карда шавад (масалан, чараёнро баҳри болобарии сатҳи истеҳсолнокӣ истифода бурдан мункин аст?), тақсими самаранокӣ (масалан, оё мункин аст, ки самаранокиро тавассути чудокунии гуногуни захираҳо, мисол олотҳоеро, ки баҳри ба даст овардани натиҷаҳо интиҳоб шудаанд, бо ҳам омехта истифода баранд) ё самаранокии микёсӣ ё синергия (масалан, баҳри ба ҳамин натиҷа расидан, захира ва сахми камтареро тариқи маблағгузориҳои шарикӣ, ҳатто якҷоя амал кардани ташкилотҳо баҳри расидан ба мақсади муштарак татбиқ кардан мункин аст?).

41) Самаранокӣ мафҳуми нисбӣ аст. Раванд, олот, восита ё барнома нисбатан натиҷабарош ва ё камтар аз он нисбат ба дигар мафҳумҳо самарабахштар аст. Ин маънои онро дорад, ки барои аудити самаранок ягон намуди муқоиса лозим аст. Мисолҳо: қиёси амалҳои якхела бо объектҳои (ҷой ва мавзӯи) муқоисашаванда, муқоисаи як раванд (дар як объект (ҷой ва ё мавзӯ)) бо ҳамон як раванд дар замони аввал, муқоисаи чараён то раванди мутобиқшавии сиёсат ё тартиботи муқоисаи самаранокии ташкилот бо дарназардошти маҷмӯи хусусиятҳои қобили қабул. Аудитро, ки ба фаъолияти самаранок нигаронида шудааст, ҳамзамон метавонад равандҳоеро марвиди омӯзиш қарор диҳад, ки аз воридшавӣ ба беруншавӣ, дар ин раванд ё татбиқи он баҳри ошқори камбудии истифода шавад. Ин метавонад ҳатто бидуни ченаки смарабахшӣ аз дарки амиқтари равандҳо натиҷа диҳад.

Натиҷагирӣ

42) Натиҷагирӣ дараҷаест, ки ҳадафҳои сиёсӣ дар асоси арзёбии натиҷаҳо ба назар гирифта мешаванд. Он бо ҳадафҳо ва вазифаҳо дахл дорад, аз тарафи дигар бо натиҷаҳо мансубият дорад. Тавре ки дар аксе, ки оид ба мушкилоти самаранокӣ тасвир ёфтааст, дар он масъалаи самаранокӣ аз ду қисм иборат ёфтааст: дар аввал, ба даст овардани ҳадаф дар кадом сатҳ қарор дорад ва дуюм, инро метавон ба натиҷаҳои татбиқи сиёсат метавон

СИФАТ

Дар муайянкунии се Е сифати маҳсулот омили муҳим мебошад. Агар арзиши маҳсулот ё хидматҳо коҳиш ёбад, саволе ба миён меояд: Оё ба сарфакори самаранок расидаем? Оё пасандозҳо ҳаст, самаранокӣ? Аз ин рӯ, арзёбӣ омили муҳим аст, ки сифат ба сифат таъсир мерасонад?

Оё талошу кӯшиш ба сарфачӯӣ ҳаст? Оё самаранокӣ ба натиҷагирӣ таъсиргузор ҳаст? Баъзан меъёрҳои сифат дақиқиан барои маҳсулот ё хидматгузориҳои мушаххасмуайян шудаанд ва барои арзёбии онҳо меъёри баҳогузорино истифода кардан мумкин аст. Яке аз усулҳои имконпазири баҳодихӣ ин арзёбии сифати маҳсулот ва хидматгузориҳо ин ченаки талаботи муштарӣ буда, усули қаноатмандии ўро баҳогузорӣ менамояд.

рабт дод. Ҳарду қисмҳо дар катаки зер баррасӣ мешаванд.

43) Саволи аввал: "То кадом дараҷа ба ҳадафҳои барнома ё сиёсат расидаанд?" метавон ба саоли мазкур дар асоси натиҷаҳои аудит таъяс карда, посух дод. Дар чунин санчишҳо таваччуҳи асосиро ба ҳадафҳо равон кардан мумкин аст. (оё онҳо мушаххас ва ченшаванда ҳастанд?) Ва муқоисаи натиҷаи воқеӣ ва / ё натиҷаи ин ҳадафҳо (ҳамчунин ба равиши томаркузшудаи банди 61 нигаред).

44) Андозагирӣ ва қиёси натиҷаҳо бо ҳадафҳо дар муносибати натиҷабор, томаркуз ба натиҷа метавонад оид ба самаранокӣ тасаввуроти беш диҳад, аммо иртиботи сабабӣ-тафтишотӣ дар қиёс бо натиҷа ва барномаи санчиширо муқаррар намекунад.

Ҳамчунин оид ба сабабҳои истеҳсолоти иттилоот намедихад. Аммо, қисмати дуюми савол дар бораи самаранокӣ метавонад ба саҳме дахл кунад, ки баҳри нолишавӣ ба

НАЗАРИЯИ ТАҒИРОТ

Чӣ гуна ва сабаби пайдошавии Ташаббус ва Барномаро инъикос мекунад. Ин нисбат аз чадвали тасвиршудаи чашмдошти воридшавӣ бештар буда, бо аломатхатҳои тиршакл (расми 1) иртиботи зиёдтар дорад. Он ҷойгоҳи холии думболи аломатхатҳои тиршаклро инъикос намуда, чӣ гуна имконпазирии воридшавӣ ба натиҷаҳои дилхоҳро ишора мекунад. Ба ибораи дигар, чи гуна табдили тағирёбии назарияро инъикос менамояд. Назарияро ошкор месозад, ки қисмати асосии барнома ва сиёсатро дар бар мегирад, ки ҳуҷҷатҳои калидии онро таҳлил кардан мумкин аст, ки дар он сиёсат инъикос ёфта ва ё дар он пурсише оварда мешавад, ки барои сиёсат ва барнома посух гуфтаанд. Ин метавонад барои аудитор (ва баъзан шахсони масъул) тавсифи инъикоси аниқ ва дарки ҳубтаре оид ба тахминҳои сабабҳои тағтишоти байни натиҷаҳо ва натиҷаҳои чашмдошти ҳадафҳои сиёсат ва ё барномаҳо гардад.

ҳадафҳо равона шудааст. Ҳангоми санҷиши самаранокӣ кӯшиш кардан лозим аст, ки иртиботи байни ноилшавӣ ба ҳадафҳо ва барномаи татбикударо муайян кард. Воситаи муфид дар ин ҳолат "назарияи тағирот" мебошад.

45) Муваффақиятро метавон бо методҳои гуногун ченак кард. Методҳои мураккабтарин ҳолатро муқоиса мекунанд, ки қабл аз ва пас аз татбиқи сиёсат ё барнома муқобили рафтори гуруҳи назаротие, ки барнома сиёсатро итоат намекунанд, гуруҳи мазкурро мавриди баррасӣ қарор мегиҳанд. (**контрфактуальность – зиддият ба далелҳоро дар назар дорад**). Ин корро метавон бо истифода аз пажӯҳиши нимозмоишӣ ва ё тариқи таҷрибаи квазӣ (**шубҳоварӣ дар озмоиш**) анҷом дод. Аммо, ин намуди метод на ҳама вақт истифода бурда мешавад. Баъзан методҳои сифатан беҳтарин баҳри фаҳмиши сабаб-тағтишоти байни байни сиёсат ё барнома ва таъсир, баҳусус баҳри муосидат дар пайдо кардани посухҳо ба саволҳо ба монанди "чӣ барои кӣ кор мекунад ва кадом ҳолат фаъол аст?" Ҳангоми ҳулосабарорӣ оид ба сабаб-тағтишоти байни байни сиёсат ё барнома ва оқибатҳо, мебоист шаффофиятро дар муносибатҳо бо ҷонибҳои заиф ва қавӣ истифода кард. Феҳрестҳои гуногун оид ба роҳнамоии адуитгузаронӣ интишор шудаанд, ки дар интиҳоби методҳои дурусту саҳҳеҳ кӯмак мерасонанд

46) Равиши дигаре, ки аксаран ҳангоми аудити самаранок истифода мешавад, на ченаки самаранокӣ, балки тамаркуз ба шароитҳои мебошад, ки барои таъмини тавачҷуҳ ба шартҳои зарурие ҳамбаста аст, ки баҳри таъмини самаранокӣ муҳиму лозиманд. Ин шартҳо дар худ таҷрибаҳо ва тартиботи идоракуниро дар бар гирифта, баҳри таъмини хизматрасонии дурусту саҳҳеҳ ва саривақтӣ равона шудааст. (натиҷаҳо дар чадвали 8 нигаред). Дигар шартҳо метавонанд бо дараҷанокӣ иртибот дошта бошанд, то он дараҷае, ки гуруҳҳои ҳадафнок ва ё сатҳу дараҷаи самаранокиро дар бар мегиранд. Ин намуди аудитҳо одатан дорои хусусиятҳои аудитие мебошанд, ки дар ҷараёни арзёбии барнома замина мегиранд. Маълумот аз системаҳои идоракунии самаранокӣ метавонанд, ки барои ин гуна аудитҳо муфид бошанд; Аммо арзёбии сифати маълумотҳо хеле аҳамияти калон доранд.

47) Аудит аксаран танҳо ба яке аз се Е тамаркуз мекунад, зеро аудити самаранокӣ таъсирбахш вақти зиёд ва донишҳои тахассусиро талаб мекунад. Бо вучуди ин,

ихтиёрона ҷанбаҳои иқтисодӣ, самаранокӣ ва натиҷабархшии ғайриҷанбаҳои дар вазъи бунбасти ва ё шароити изолятсия баррасӣ карда намешаванд. Масалан, агар ба иқтисодӣ бидуни таваҷҷуҳи ҳади аққали натиҷагирӣ сиёсӣ назар кунем, пас мебинем, ки чунин ҳолат ба даҳлати бесамар ва арзон оварда расондааст. Ва баръакс, ҳангоми санҷиши самаранокӣ, аудитор метавонад, ки хоҳиши баррасии ҷанбаҳои иқтисодӣ ва самаранокиро мавриди санҷиш қарор диҳад; натиҷаҳои ташкилоти санҷидашуда, ғайриҷанбаҳои, барнома ё амалиёт метавонад натиҷаи дилхоҳ диҳанд, аммо дар ин самт оё захираҳо гаронарзиш буданд?

48) Аудит набояд танҳо ба оқибатҳои пешбинишудаи сиёсат тамаркуз кунад. Таъсири ғайриҷанбаҳои (масалан ё манфӣ) ҳамчунин мазмуни баррасӣ аз ҷониби аудитор бошанд. Оқибатҳои ғайриҷанбаҳои метавон ошкор кард, масалан, тавассути гузаронидани пурсиши гуруҳи даҳлатдошта, мунаққидони барномаи аудитӣ ва ё ҷонибҳои дигари манфиатдори мувофиқ. Баргараф кардани оқибатҳои ғайриҷанбаҳои хеле муҳим мебошанд, агар аудитшаванда огоҳии самаранокӣ мазкурро надошта бошад ва ё ин гуна самаранокӣ баҳри тағироти назария дар ҳуҷҷатҳои калидии тафтишотии сиёсӣ ва барномавӣ ворид нашуда бошанд, пас бояд ҳал шаванд.

ХАРОҶОТИ САМАРАНОК

49) Даромаднокӣ дар худ ду унсурҳои муҳим самаранокӣ ва таъсирбахширо дар бар мегирад (Ба расми 1 нигаред), робитаи байни натиҷаи восита, лоиҳа ё барнома ва саҳро аз мавқеи пул ва сармои инсонӣ таҳлил мекунад. Натиҷаи ин навъи таҳлилро метавон ҳамчун таносуб маҳсуб донист: арзиши як воҳиди натиҷа ё беруншавии як воҳиди арзиш. Намунаи ин хароҷоти хоҳиш додани партовҳои CO₂ мебошад. Инро метавон ҳамчун X евро / кг тасвир кард, аз партовҳои CO₂ канорагирӣ кард ва ё баръакс, зеро X кг аз партовҳои CO₂ / евро худро раҳо мекунад.

Аудити адолатпазир ва самаранокӣ мувофиқ

Баъзе аз SAI баробариро ҳамчун E –и ҷаҳорум ошкор мекунад. Ин принцип, мутобиқатии имкониятҳо дар бар гирифта, ҳар кас бояд ҳуқуқҳои шахрвандии худро (масалан, озодии баён, дастрасӣ ба иттилоот, озодии иттиҳодияҳо, интиҳоби овоздиҳӣ, баробарии гендерӣ) ва ҳуқуқҳои сиёсӣ иҷтимоии худро дорад. (масалан, тандурустӣ, маориф, манзил ва амният бехтарӣ). Сиёсати давлатии муҳофизатӣ ва рушди иҷтимоӣ дар таъмини адолатпазирӣ нақши муҳим дорад. Масъалаҳои адолатпазирӣ ҳамчунин метавонанд ҳамчун як мавзӯи иловагӣ дар аудити самаранокӣ бошад ва ё ҳамчун мушкilotи самаранокӣ, ҳангоме, ки ҳадафи асосӣ мушаххаси сиёсат ё ҳадафи барнома бошад. Санҷиши адолатпазирӣ дар худ, масалан, дастрасии баробар ба хидматгузориҳо, мусоидат дар тақсими ва таъсири тафовутгузориҳои минтақавиро дар бар гирад.

Услуби аудиторӣ

Талабот ба мутобиқатии ISSAI 3000:

Аудитор бояд услуби аудитиро бо назардошти расидан ба натиҷа, мушкilot ва система, ва ё мутобиқатии интиҳоб намояд. (ISSAI 3000/40)

РОҶНАМО

50) Методи аудит хусусияти таҳлилно (экспертиза) муайян мекунад. Муносибати аудит як робитаи муҳими байни ҳадафҳои аудит, меъёрҳои аудит ва ташкили кор чиҳати чамбоварии далелу маълумотҳо ва исботи он мебошад. Аудити самаранок тибқи қоида одатан ба се равиш рабт дошта ва ё маҷмӯи методҳои зеринро пайгирӣ мекунад:

а) методҳои нигаронӣ ба натиҷа аст, ки ҳадафрасӣ ва натиҷагирӣ ба мувофиқ будани барномаҳо ва хидматгузориҳо таъя карда, ҳолатҳои саҳеҳияти таъиноти ҳададфу натиҷахоро арзёбӣ мекунад;

б) методҳои нигаронӣ ба мушкилоти тамаркузшуда, ки таҳқиқ мекунад, назорат мебарад ва сабабҳои мушаххаси он ва радшавии меъёрҳои аудитиро ва таҳлил мекунад;

с) равиши нигаронӣ ба системаи тамаркузшуда, ки системаи фаъолияти саҳеҳу дурустро идоракуниро тафтиш мекунад.

51) Методи нигаронӣ ба натиҷа, ки равиши асосиест, ки дар ҳалли масъалаҳои зерин равона шудааст;

"Самаранокӣ чӣ гуна аст ва ё кадоме аз талаботҳо амалӣ шуданд ва чӣ гуна ба ҳадафҳо ноил шуданд?" Бо истифодаи методи мазкур аудитор натиҷаҳои воқеиро меомӯзад, натиҷа ва боз натиҷахоро (бо меъёрҳои асосӣ) бо ҳадафҳои сиёсӣ дар ҳамбастагӣ мавриди санҷишу омӯзиш қарор медиҳад. Бинобарин, аксаран натиҷаҳо ҳамчун тамоюли радкунандаи меъёрҳо шакл мегиранд. Тавсияҳо, агар пешниҳод шаванд, одатан барои баргараф кардани ин тамоюлҳои радкунанда равона мешаванд. Аз чиҳат ин дурнамо мутобиқан бештар меъёрӣ аст.

52) Методи нигаронӣ ба мушкилоти тамаркузшуда, пеш аз ҳама ба санҷиши мушкилот ва таҳлили он мансубият дорад. Он нуқтаи ирсолӣ ва ибтидоии мушкилот буда, чиҳати радкунандагии «шинохтаву маълум»-ро соҳиб аст, ин метод ё мавҷуд дорад ва ё метавонад, ки мавҷуд надошта бошад. Меъёрҳои аудит нисбатан дар қиёс бо равиши нигаронӣ бар камтар нақши назаррас доранд. Онҳо асосан барои ошкор кардани мушкилот ҳамчун нуқтаи ирсолкунанда ва ибтидоӣ барои аудит истифода мешаванд. Мақсади асосии вазифаҳои аудит назорату санҷиши мушкилоти изҳоршуда ва таҳлили сабабҳои он, аз ҳар гуна нуқтаҳои назару биниш мебошад, ки бо мушкилоти марбут ба иқтисодиёт, самаранокӣ ва гузаронидани чорабиниҳо ё барномаҳои ҳукумати самарабахш иртибот дорад. Методи нигаронӣ ба мушкилоти тамаркузшуда ба суолҳои матраҳшудаи зерин рабт доранд, аз қабили; 'Мушкилот чист? Сабабҳои мушкилот кадомҳоянд? Ҳукумат то чӣ андоза мушкилоти мазкурро ҳал карда метавонад? Барномаи давлатӣ барои ҳалли мушкилот чӣ гуна аст?

53) Дурнамои таҳлиلى ва олотӣ; Ҳадаф аз навкунии иттилоот оид ба мушкилотҳои изҳоршуда ва роҳҳои ҳалли онҳоро дар бар мегирад. Аудитор метавонад методҳои гуногунро истифода бурда, таҳлили хешро маҳдуд насозад. Ин равиш метавонад методи техникаи пешниҳоди ҷавобҳо ба саволҳои аудитро тавсия диҳад, ё ба озмоиши фарзияҳои изҳоротҳо тавачҷуҳи хешро равона созад. Ҳамаи сабабҳои эҳтимолии моддӣ баррасӣ мешаванд (танҳо мақсадҳои умумӣ ба тарви ҳатмӣ қабул мешаванд). Ҳамин тариқ, пешниҳодҳо оид ба воридшавии тағйирот ба қонунҳо, низомномаҳо ва қарорҳои

сохтории корхонаҳои давлатӣ тааллуқ доранд, ки бидуни истисноии ин, агар дар сохторҳои мавҷуда мушкилоти ҷиддӣ ва санҷишшударо исбот кунанд.

54) Равиши нигаронӣ ба системаи тамаркузшуда равишест, ки на пеш аз ҳама ба сиёсат ё ҳадафҳои нигаронида шудааст, балки ба системаҳои беҳтарини коркардшуда ва ё татбиқшудаи идоракунӣ ҳамчун шартҳои сиёсати муассир ва фаъол равона шудааст. Мисолҳои марбут ба системаи мазкур системаҳои идоракунии молиявӣ, системаи арзбӣ, системаҳои идоракунӣ ё системаҳои ИКТ мебошанд. Ин намуди аудит метавонад саволҳои тавсифиро истифода барад, ба монанди:

- а) Ҳадафи система чист?
- б) Шахсони масъул дар система кӣ ҳоянд?
- в) Вазифаҳои ҳар як актёр ва ё бозигар аз ҷӣ иборатанд?
- г) Кадом қоидаҳо, низомномаҳо, тартибот ва расмиёт муҳиманд?
- д) Маҷмӯи иттилооти мувофиқ кадомҳоянд?

Ва оё имконияти ба саволҳои баҳогузорӣ илова кардани суолоти дигар ҳаст, аз қабилӣ:

- а) То ҷӣ андоза нақшаҳо асосноку оқилона мебошанд?
- б) Оё системаи мониторинги сифат вучуд дорад?
- в) оё дар қараёни муқоисаи маълумоти системаи мониторингӣ ва нақша бар он ислоҳкуниву таҳриркунӣ оврид шудааст, дар сурате, ки зарурат ба миёне ояд?
- г) Оё банақшаگیرӣ, мониторинг ва тасҳеҳу таҳрири мунтазам қайд мешаванд ва оё масъулияти баланди маъмурӣ дар ҳисоботдиҳӣ таъмин мешаванд?
- д) қараёнҳои тафтишотӣ ва санҷишӣ ба таври мунтазам назорат мешаванд?

МЕЪЁРҲОИ АУДИТӢ

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд меъёрҳои мувофиқро ба танзим дарорад, ки онҳо ба ҳадафҳои аудит ва суолоти аудитие, ки бо принципҳои иқтисодӣ, самаранокӣ ва натиҷабархӣ мутобиқ бошанд. (ISSAI 3000/45)

Аудитор бояд дар доираи нақшасозӣ ва ё гузаронидани аудит меъёрҳои аудитиро бо ташкилоти тафтишшаванда муҳокима намояд. (ISSAI 3000/49)

РОҲНАМО

55) Меъёрҳои аудит стандартҳоеро ифода мекунанд, ки дар доираи он далелҳои аудиторӣ арзбӣ мешаванд. Меъёрҳои аудити фаъолият оқилона ва дастовардест, ки хоси аудити стандартии самаранок буда, тибқи он арзбӣ мешаванд, баҳусус арзбӣи сарфақориҳо, самаранокӣ, таъсирбахшӣ ва натиҷаگیرӣ, ки муайян кардани мутобиқати натиҷаҳои ҷашмдошт ва ё фаротар аз интизориҳои пешбинишуда истифода мешаванд. Меъёрҳои

аудит бароисамти баҳодихӣ пешбинӣ шудаанд (ба аудитор барои посухҷӯӣ ба саволҳо кӯмак мерасонад, ба монанди «Дар асоси кадом далелҳо натиҷаҳо самаранокии воқеиро метавон баҳо дод?», «Ба кадом натиҷаҳо метавон ноил шуд ва чӣ гуна?»)

56) Мутобиқсозии меъёрҳои аудитӣ дар хулосабарорӣ мусоидат менамояд, ки дар самти қабули қарорҳои корбарони таъиншуда ва хулосаҳое, ки ба суолҳои аудит ҷавоб медиҳанд, таъсири мусбӣ расонанд.

а) Меъёрҳои мувофиқи аудит ба хулосаҳое, ки аз ҷониби корбарони таъиншуда ва хулосаҳое, ки ба саволҳои аудиторӣ ҷавоб медиҳанд, зимнан мусоидат ҳам мекунанд.

б) Меъёрҳои фаҳмои аудит - ба таври дақиқ таҳия шуда, дар он хулосаҳои возеҳу равшан оварда шуда, барои корбарони таъиншуда саҳеҳу дуруст фаҳмонда шудааст, ки ҳар гуна тафсириҳои гуногунмазмунро қабул надорад.

в) Меъёрҳои пурраи аудит - ин меъёрҳоест, ки барои ҳадафҳои аудит кофӣ буда, омилҳои мутобиқшуда аз назар намондааст. Онҳо мазмуннок буда, ба корбарони таъиншуда имконият медиҳанд, ки то маълумоти таҷрибавӣ, иттилооти зарурӣ ва эҳтиёҷоти касбӣ гирифта, онро мавриди қабули қарорҳои корӣ намоянд.

г) Меъёрҳои бозғимоди аудит ба хулосаҳои комилу кофӣ мунтазам оварда мешаванд, ки аз ҷониби аудиторҳои дигар дар ҳамин гуна ҳолатҳои зарурӣ истифода мешаванд.

д) Меъёрҳои объективии аудиторӣ аз ҳама гуна ғаразу мавқеъ ва аз ҷониби аудитор ё шахси аудитишаванда мустақил буда, ба таври озод фаъолият мебарад.

57) Меъёрҳои аудитӣ метавонанд сифатӣ ё миқдорӣ бошанд ва метавонанд, ки умумӣ ё мушаххас бошанд, мувофиқи принципҳои оқилона, донишҳои илмӣ ва таҷрибаи пешқадам амал кунанд; ва ё метавонад (бо дарназардошти шароити беҳтар) мувофиқи қонунҳо, қоидаҳо ё ҳадафҳо амал кунанд. Метавон аз сарчашмаҳои маъхазҳои гуногун, ҳамзамон қонунҳои ҷорӣ дар муайян кардани меъёрҳои аудит, аз ҷумла санадҳои меъёрӣ, стандартҳо, принципҳои асосноку оқилона ва таҷрибаи пешқадам, системаҳо оид ба ченаки самаранокӣ ва ташкилии сиёсату тартиботиро истифода бурд.

58) Меъёрҳо метавонанд як қатор нақшҳои муҳимро иҷро кунанд, ки то баҳри гузаронидани аудити самаранок мусоидат намоянд, аз ҷумла:

а) таъминоти асосие, ки барои ташкили тартиботи ҷаъоварии далелҳои исботкунандаи аудитӣ заруранд;

б) таъминоти замина барои арзёбии далелҳои исботшаванда, тарҳрезии натиҷаҳо ва дастовардҳо оид ба хулосабарорихо мутобиқ ба ҳадафҳои аудитӣ;

в) дар илова кардани қолаб ва мушоҳидаҳои сохтори он кӯмак мерасонад;

г) ташаккули заминаи умумӣ барои муоширати дохилии дастаи аудиторӣ ва бо

роҳбарияти SAI марбут ба хусусиятҳои аудит; ҳамчунин

д) ташаккули асоси муошиарт бо роҳбарияти шахси аудитшаванда.

59) Ҳангоми гузаронидани аудити самаранокӣ мафҳумҳои умумӣ дар самти иқтисод, самаранокӣ ва натиҷагирӣ бояд нисбати мавзӯ/ашё тавзеҳ намуда, одатан он меъёри натиҷаҳои тафовутпазири як аудит аз аудити дигар мебошанд. Аммо, меъёрҳои муқарраршуда барои дигар аудитҳое, ки дар доираи гузаронидани аудит оид ба субъекти аудитшаванда муфидовару кӯмакрасон буда ё дар як соҳаи ба ҳам монанд ҳамчун маводи омӯзанда ва барои санҷишҳои субъектҳои яхела таъсири мусбӣ мерасонанд.

60) Меъёрҳои аудит аз ҷониби аудитор муқаррар карда мешаванд. Бо вучуди ин, онҳо бояд бо ташкилоти аудитшаванда (ва эҳтимолан бо дигар ҷонибҳои манфиатдор низ) дар марҳилаи банақшагирӣ ё ба таъхир дар марҳилаи чараёни аудитгузаронӣ муҳокима мешаванд. Баррасии меъёрҳои аудиторӣ бо ташкилоти аудитшаванда барои таъмини умумӣ ва фаҳмиши умумӣ истифода мешаванд, маъмулан инҳо кадом меъёрҳоро бо сифати нишондодҳои назоратӣ дар ҳолати тафтиши ташкилот истифода хоҳанд бурд. Аз ин рӯ, барои тафтиши ташкилот муайян кардани меъёрҳои дақиқ муҳим аст.

ХАВФИ АУДИТОРӢ

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд хатарҳои аудиториро идора кунад, то хулосаҳои иштибоҳӣ, натиҷагирӣҳо ва тавсияҳои нокомил афзоиш наёбаду иттилооти номутавозун ва беарзиш пешниҳод нашавад. (ISSAI 3000/52)

РАҲНАМО

61) Хавфи аудиторӣ ин эҳтимолияти онро дорад, ки чамъбасти хулосаҳо ва тавсияҳо аз ҷониби аудитор роҳ додан ба носаҳеҳу нодурустӣ ва ё нопуррагӣ дар чараёни натиҷагирӣ омилҳо, ба монанди номукамалӣ, нокифоягии далелҳо ва номувофиқии исботҳо, номуносибии чараёни аудит ва ё ин, ки қасдан роҳ додан ба хатогиҳои фосилавӣ, ба таври ғалат нишон додани маълумот, ишора ба омори бардурӯғ, ки аксаран ғаразҳои қаллобӣ ва манфиатҷӯиро дар бар мегирад.

62) Кор бо хавфи аудиторӣ ба тамоми чараён ва методҳои аудити самаранок ба низом дароварда шудааст. Дар идоракунии хавфи аудиторӣ барои аудитор лозим аст:

а) Муайянкунии хавф

б) Арзёбии хавфу хатарҳои мавҷудбуда

в) Таҳия ва татбиқи стратегияҳои пешгирӣ ва коҳиш додани хавфу хатарҳо.

г) Назорати хавфҳои аудиторӣ ва стратегияҳои коҳишдиҳӣ дар кулли чараёни аудит, воридкунии зарурӣ баҳри тағйири ҳолат (яъне хангоми баррасии хавфи аудит методи идоракунии хавфро истифода кардан лозим аст).

Коммуникатсия/ муошират ва робита

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд коммуникатсияи самаранокӯ дурусти чанбаҳои калидиро бо ташкилоти тафтишшаванда ва ҷонибҳои манфиатдорро дар идомаи аудит нақшагирӣ ва дастгирӣ кунад. (ISSAI 3000/55)

Аудитор бояд талош кунад, ки муоширатро бо ҷонибҳои манфиатдор ҳамон тавре роҳандозӣ намояд, ки мустақилият ва бегаразии ҳешро зери хатар нагузорад SAI. (ISSAI 3000/59)

SAI дақиқан оид ба стандартҳои иттилоот диҳад, ки бояд дар ҷараёни аудит риоя карда шаванд. (ISSAI 3000/61)

РАҲНАМО

63) Рушди ҳубу дуруст ва муносибатҳои беруна аксаран омили асосӣ дар гузаронидани тафтишоти ғайбӣ ва муассиру самаранокӣ барномаҳои давлатӣ мебошад. Агар гуруҳи кории аудиторӣ муносибати самаранокӯ побарҷо ва касбиро роҳандозӣ намуда, робитаи ҳуб барқарор намуда, эътимодбахширо миёни кормандон рушд диҳад, пас пешрафт ва натиҷаҳои аудитӣ беҳтар хоҳад шуд. Мебоист қайд намуд, ки маҳз SAI дастрасӣ ба манбаъҳо, маълумот ва далелҳо дар ҷараёни аудит сустҷӯ мекунад. Бидуни муоширати ҳуб баҳри ноилшавӣ ба дастовардҳо ва расидан ба манфиатҳои, ки таъсиси фазои корӣ имконнопазир аст.

Ташкилоти тафтишшаванда

64) Раванди муоширати байни аудитор ва ташкилоти тафтишшаванда аз марҳилаи банақшагирии аудит оғоз ёфта, дар тамоми раванди аудит тариқи ҷараёни созандаи ғайбӣ муштарақ идома меёбад, зеро дар ин раванд ҳуҷҷаҳои мухталиф, далелҳои гуногун, санадҳо ва дурномаҳои мавриди арзёбӣ қарор мегиранд.

65) Аудитор бояд шахси аудитшавандаро оид ба мавзӯи аудит, ҳадафи аудит, меъёрҳои аудит, масъалаҳои тафтиш, муҳлати санҷиш, инчунин корхонаҳо, ташкилотҳо ва / ё барномаҳои давлатӣ, ки ба кори аудит марбут аст, ҳарчӣ барвақтар ва дар муҳлати кӯтоҳтарин пас аз қабули қарор оид ба гузаронидани аудит ва муҳлати оғози он хабардор кунад.

66) Иттилоотрасонӣ оид ба чанбаҳои калидӣ оид ба гузаронидани аудит бо нишондоди сабабу ҷӣ гуна гузаронидани он, ҷӣ гуна аудит аст, ҷӣ натиҷа медиҳад ва ҷӣ гуна ба мавзӯи аудитшаванда мусоидат карда метавонад, ки (масалан, вақт, ҳуҷҷатҳо, захираҳо) қабл аз оғози гузаронидани аудит бояд ба шахси аудитшаванда маълумотро ба таври рӯшану возеҳ расонанд. Ба истиснои ин, ин метод барои таъсиси фазои мубодилаи афкор, пешгирии нофаҳмиҳо ва осонкунии раванди аудит мусоидат мекунад. Ин маънои онро надорад, ки ташкилоти тафтишшаванда дар пешниҳоди шарту шароитҳо ҳукмфарой ва ё супориш медиҳад ё ба тариқи ягон раванди маҳдудсозиву фишор аудиторро назорат мекунад, балки баръакс равандҳои барқарорсозии робитаро пешниҳод карда, муносибати созандаи муштарақро эҷод мекунад. Мувофиқи қоида, кӯмаки шахсони ҷудоғона, аз миёни ашхоси санҷишшаванда муҳим аст, зеро барои аудити самаранок нақши калидиеро мебозанд. Муқолаҳои ғайбӣ дар ҷараёни аудит бо ташкилоти аудитшаванда, коршиносон ва шахсони марбут ба кори аудит дар ҳалли вазифаҳои нақши

назаррас бозида, кори аудитро осон месозанд, масалан; мунтазаман фаҳмиши аудитор ва натиҷаҳои тахминии аудитро мавриди санҷиш қарор медиҳанд.

67) Мавзӯҳои зерин шояд минбаъда мавзӯи баҳси байни аудитор ва ташкилоти аудитшаванда бошанд:

- а) микёси аудит, меъёрҳои аудит, методология (методҳо) ва раванди ҷашмдошти аудит;
- б) вазифаҳо ва ашхосе, ки барои ҷамъоварии маълумотҳо нақши муҳим доранд, бо онҳое, ки SAI робитаву муошират карда метавонад, намудҳои пешбинишуда ва шумораи ҳуҷҷатҳо, ки бояд ва шояд аз ҷониби SAI дархост шаванд;
- в) ҷӣ гуна огоҳонидани роҳбарияти ташкилоти аудиторӣ дар бораи пешрафти аудит ва натиҷаҳои бадастомада;
- г) қобилияти гузаронидани аудит тибқи нақша (масалан, захираҳо, ҷадвал, речаи корӣ ва ҳаҷм).

68) Вақте ки ҳулосаҳои муҳими аудит дар ҷараёни аудит ҷамъбаст мегардад, SAI бояд маълумоти саривақтиро ба шахсони масъул бирасонад, зеро ашхоси мазкур дар идоракунии корпоративӣ масъулият ба дӯш доранд.

69) Дар ниҳоят, бояд оид ба муҳимияти фикру мулоҳизоти мутаносиби аудитшаванда таваҷҷуҳ кард ва дар бораи ҷӣ гуна сурат гирифтани раванди коммуникатсия ҳангоми гузаронидани аудит ва ҷӣ гуна беҳтар кардани ҷараёни кории аудит пурсидан хуб аст. Метавон аз беҳтарсозии имкониятҳои корӣ низ ёдовар шуд ва онро дар сатҳи аз ин ҳам беҳтар такмил дод. Ҳамчунин оид ба дарёфти адолатпазирона, мутавозин ва муфиди раванд ва итмомёбии аудит низ пурсон шуд, то ки барои худ ошкор созем, ки ҷӣ гуна кори худро анҷом додем, то аудитшаванда ҳисоботи аудитиро одилона қабул намояд.

Иштирокчиёни дигар

70) Муносибатҳои хуби беруна на танҳо дар муддати кӯтоҳ барои ба даст овардани маълумот ва ба даст овардани фаҳмиши хуб муҳиманд; Муносибатҳои ҳамрангу ягонагӣ дар дурнамои дарозмуддат омили муҳим аст, ки SAI дар ин ҷода ба боварӣ, эҳтиром ва эътимоднокии ҷонибҳои манфиатдор расидаст, ки ин барои обурӯ ва нуфуз SAI аҳамияти хоса дорад.

71) Бархе аз гуруҳҳои калидии ҷонибҳои манфиатдор;

- а) Сохтори қонунгузорӣ
- б) Мақомоти иҷроия (ба истиснои шахси тафтишшаванда)
- в) шаҳрвандон
- г) Вазоити Аҳбори Омма
- д) Ҷамъиятҳои академӣ
- е) Ташкилотҳои ғайридавлатӣ (ташкилотҳои ҷамъиятӣ)

72) Ҳангоми муошират бо ҷонибҳои манфиатдор аудитор бояд аз таъсироте, ки метавонанд ба воқеияти ВОФК ва аудитор таъсир мерасонанд, мустақилият ва озодии фаъолиятро ҳифз намояд. Мувофиқан, аудитор бояд мустақил бошад. Дар мавриди мутақилият нисбатан иттилооти зиёдтару ва васеътар дар қисмати “Мустақилият ва Ахлоқ” оварда шудааст.

73) Иттилооти иловагиро дар чараёни робита метавонед, ки GUID 3920 дарёфт намоед.

МАЛИКА ВА МАҲОРАТ

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

SAI бояд таъминотро ба амал барорад, барои оне, ки гуруҳи аудиторӣ дар мачмуъ бояд ба салоҳияти касбии заруриро дар гузаронидани аудит ҷавобгӯ бошанд. (ISSAI 3000/63)

РАҲНАМО

74) Аудити самаранок – дар заминаи донишҳои мураккаби тафтишотӣ фаъолиятест, ки дар он арзишҳои касбӣ ҷои намоёнро ишғол менамояд. Арзишҳои мазкур дар худ муҳимиятеро дорост, ки барои барои аудитор имконияти рушди малакаву маҳоратҳоро ба вучуд оварда, мусоидат мекунад, ки то дастоварди аудит, яъне натиҷаҳои аудит сифатан ҷавобгӯи кор бошад. Ин фароҳам овардани муҳити ҳавасмандкунандаеро дар беҳтар кардани сифат мусоидат мекунад.

75) Барои аудитори муваффақ шудан ва ё барои роҳбари гуруҳ ва ё дастаи аудиторони самаранок будан, ё дар ҳолати дигар менеҷер, яъне идоракунадаи фаъолияти аудитии самаранок ва роҳбари дастаи аудиторони муваффақ шудан, талаботи ҷиддӣ ва мухталиф оид ба рушди малакаҳои фаннӣ, доираи васеъ ва ҳатмии риояи интизоми меҳнатӣ ва масъулиятшиносӣ лозиманд, аз ҷумла:

а) тарроҳӣ дар пужуҳиш ва омӯзиш,

б) илмҳои ҷамъиятӣ,

в) донишҳои методология (методҳои тадқиқотӣ) баҳодихӣ ва таҷрибаҳо ва донишҳои заруриро, ки татбиқашон мунтазаман зарурият доранд,

г) донишҳои хуби идоракунии ва ташкили кор,

д) донишҳои оид ба корхонаҳо ва ташкилотҳои давлатӣ, барномаҳо ва вазифаҳо,

е) сифатҳои шахсӣ, аз ҷумла ростқавлӣ, эҷодкорӣ, мулоҳизаронии пешрафта, малакаҳои таҳлилий, кор дар дастаи корӣ, муоширати хуб доштан,

д) доштани қобилияти муоширати даҳонӣ ва хаттӣ ба таври возеҳ ва муассир;

ж) малакаҳои махсус вобаста ба хусусияти аудити мушаххас (масалан, омор, технологияҳои иттилоотӣ (ИТ), муҳандисӣ) ё донишҳои тахассусӣ ва малакаҳои коршиносӣ оид ба сохҳои марбут ба аудитгузаронӣ.

76) Донишҳои махсус оид ба соҳаҳои гуногуни функционалӣ метавонанд, ки мунтазам зарур бошанд, то ки аудитро гузаронида тавонанд, аммо тибқи қоида барои аудити самаранок малакаҳои иловагӣ оид ба ҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити молиявӣ талаб карда намешаванд. Муҳимият таъмини зина ба зина тақмили салоҳиятҳои марҳилавӣ ба шумор меравад, ки ҳавасмандӣ дар табодули дониш ва омӯзиш дар дохили ташкилот мебошад. Омӯзиш ва таълим дар ҷойҳои корӣ дар қори аудит кӯмакрасон бошанд, то ки барои аудитор имконият фароҳам оваранд, ки дар рушди дониш ва малакаҳои касби тақмил диҳанд, ки ин гуна имконият барои аудити самаранок муҳиму созанда аст.

77) Аксаран SAI аудити самаранокиро дар алоҳидагӣ аз аудити молиявӣ, аз аудити мутобиқат мегузаронанд, дар ҳоле, ки кормандони интиҳобшуда барои гузаронидани аудити самаранок соҳиби таҷриба ва малакаву маҳорат мебошанд, ки дар ин ҷода аз нафарони қаблан интиҳобшуда барои аудит фарқкунанда мебошанд. Барои қонешнави талаботҳои сифати SAI тавсия мешавад, ки барномаи тақмили касбӣ ва омӯзиши кормандон таъсис дода шавад, то SAI қафолат дода тавонад, ки баҳри рушди касбӣ ва дастгирии ҷирфавӣ тариқи омӯзиши бефосилаи давомдор малакаҳои касбии кормандон тақмил меёбанд. Омили калидӣ дар раванди таҳия омӯзиш тавассути қори аудити амалӣ сурат мегирад, ки таҷрибагирӣ беҳтарин омӯзиш аст.

78) Таълими бидуни фосила (**таҳсилоти давомдор**) ва омӯзиши мунтазам метавонад, мавзӯҳоеро дар бар гирад, ки дар пешрафти соҳаи методологияи аудити самаранок, тарроҳии тадқиқот, идоракунии назорат, методҳои сифатии тадқиқот, таҳлили паҷуҳишҳои соҳавӣ, интиҳоби омӯри, методҳои ҷамъовари маълумоти миқдорӣ, тарроҳии арзёбӣ, таҳлили маълумот ва ҳонанда бо назардошти асоси мактуб миёни дигарон нақши созанда мебошад. Он метавонад инчунин олотҳо ва мавзӯҳоеро дар бар гирад, ки бо қори аудитор дар сатҳи маҳаллӣ рабт дошта бошад, ба мисли идоракунии ҳукумати, сиёсати давлатӣ, сиёсати идоракунии давлатӣ ва сохтори он, иқтисод, илмҳои иҷтимоӣ ё технологияҳои иттилоотӣ мебошанд. Таҷрибаи пешрафта ва хуб – ин талаботест, ки аз аудитор ҳифзи малакаҳову маҳоратҳои касбиро тақозо намуда, ки дар баланд бардоштани донишҳои касбӣ тариқи иштирок дар миқдори соатҳои муайяни омӯзиши таҳсилоти давомдори касбӣ ҳар сол ё дар тӯли ду солро дар бар мегирад.

79) Азбаски аудити самаранок ва муваффақ - ин қори дастаҷамъона ва тимӣ мебошад, тавсия намедихад, ки аудит аз ҷониби як нафар ва ё бо дар танҳои гузаронида шавад, зеро дар гузаронидани аудити иҷроиши қор мушкилиҳо ва мураккабиҳои зиёд ба миён меоянд, ки машварти касбӣ ва қори дастҷамъонаро талаб мекунад. Ба истиснои ин тавсия, SAI на ҳама вақт метавонад, ки мутахассионеро ҷалб намояд, ки ба талаботи стандартии аудит ҷавобгӯ бошанд. Бо назардошти мавзӯи мазкур, малакаҳои заруриро бояд рушд дод, ҳангоме, ки корманд фаъолияти хизматӣ дорад, бо назардошти шарте, ки номзадҳои интиҳобшуда таъиншуда дақиқан афқори иқтидорӣ ба таври возеҳу равшан нишон додаанд ва дар самти аудити самаранок майлу рағбат нишон додаанд, эҳтимол аст, ки ин гуна нафарон дар гузаронидани аудити самаранок ҷалб хоҳанд шуд.

80) Аудитор барои иҷрои вазифаҳои касбии хеш бояд дорои таҳассуси қорӣ ҷирфавӣ бошад. SAI бояд кормандони мувофиқро ба қор ҷалб кунад, сиёсат ва низоми омӯзишӣ ва барномаи таълимиро кормандони SAI ҷиҳати иҷроиши самаранок муваффақонаи вазифаҳои қорӣ, таҳияи дастурҳои аудити ҳаттӣ оид ба гузаронидани санҷишу тафтишот,

дастгирии кормандони соҳибмалака ва соҳибтаҷрибае, ки дар SAI фаъолият менамоянд, баҳри беҳтар кардани фазои корӣ ва низоми фаъолиятӣ расмиёти дохилиро мавриди баррасӣ қарор диҳад.

ИСТИФОДАИ КОРШИНОСОНИ БЕРУНА

81) Коршиносон аксаран дар аудити самаранок бо назардошти иловаи маҷмӯи малакаву маҳоратҳои дастаи аудиторӣ ва беҳтар кардани сифати аудит истифодаи коршиносони берунаро низ ҷалб менамоянд. Коршинос дар ҳолати зарурӣ – шахсест ва ширкатест, ки дорои малакаҳои хоси марбут ба аудит, донишҳои иловагӣ ва таҷрибаҳои муайяни соҳавӣ мебошад. Қабл аз он, ки коршиносро ҷалб намоем, аудитор бояд эътимод пайдо кунад, ки коршиноси ҷалбшуда дорои салоҳияти заруриро баҳри гузаронидани аудит оид ба қоидаҳои ахлоқӣ ва шароити зарурӣ сатҳи огоҳии комилро дошта бошад. Коршинос бояд оид қоидаҳои махфият бархӯрдор бошад. Дилхоҳ коршиносони берунаи ҷалбшуда дар ҷараёни аудит бояд ба ҳолатҳову муносибатҳо вобаста набуда, яъне мустақил буда, то ба воқеияти коршиносони беруна мусоидат карда тавонанд. Гарчанде аудиторӣ муваффақу самарабахш сифати кори коршиносро ҳамчун далел истифода бурда метавонад, дар ҳолати дигар аудитор барои мазмуну мундариҷаи навиштакҳои дар ҳисоботи ҷамъбастии аудитӣ масъулияти комил дорад.

РАҲНАМО

82) Назорат барои таъмини мувофиқати ҳадафҳои аудит ва нигоҳдошти сифати аудит заруру муҳим аст. Аз ин рӯ, назорати саҳеҳ ва тафтишоти дуруст барои ҳамаи ҳолатҳо зарур буда, сарфи назар аз салоҳияти дилхоҳ аудитор муҳим аст. Назорати аудиторӣ дар худ супоришоти кофӣро барои роҳбарон ва кормандон, ки барои таъмини гузаронидани аудит пешнибинӣ намудаанд, барои ҳалли вазифаҳои аудит ва риояи методҳои истифодашаванда равона шуда, дар баробари ин дар ҷараёни масъалаҳои мавҷуда дар робита бо санҷиши корҳои иҷрошудаи қаблӣ машғул мемонад. Аз ҷумла, назорат иборат аст аз:

- а) таъминоти шароите, ки даста ва ё гуруҳи корӣ ба таври комил ҳадафҳои аудитро дарк намоянд;
- б) таъминоти тартиботи аудиторӣ то корҳои вобаста ба аудит ба таври саҳеҳу дуруст ва мувофиқу кофӣ иҷро гарданд;
- в) таъминоти фазое, ки дар он далелҳои аудиторӣ, исботи марбут ба аудит, бо эътимод, басандаву кофӣ ва ҳуҷҷатгузорӣ шаванд;
- г) таъмини риояи стандартҳои байналмилалӣ ва стандартҳои миллии аудит;
- д) назорат аз болои иҷроиши супоришҳо баҳри таъмини риояи буҷет ва реча;
- е) бо дарназардошти салоҳият ва имкониятҳои аъзоёни алоҳидаи дастаи кории лоиҳа, оё барои иҷроиши кори онҳо вақти кофӣ басанда аст, оё дастурҳои қабулшуда аз ҷониби дастаи корӣ ва супориши иҷрошаванда бо методи мутобиқан анҷом меёбад;

ж) Ҳаллу фасли масъалаҳои муҳиме, ки дар ҷараёни шартнома ба амал меоянд, бо дарназардошти аҳамиятнокии он ва тағироти мувофиқ оид ба методи банақшагирифтаи лоиҳавӣ;

3) Дастгирии аудитор аз рӯи имкониятҳои зарурӣ баҳри рафъи мушкилиҳо дар аудит;

к) Расондани кӯмаки таҷрибавӣ дар ҳалли масъалаҳои мавҷуда ва ё пайдошуда;

л) Муайяннокии масъалаҳо баҳри фароҳамовари мавҷудатҳо ва ё баррасии он бо аъзоёни соҳибтаҷрибаи лоиҳа дар рафти лоиҳа;

з) санҷиши кори аудит.

83) Хусусият ва андозаи назорати кормандон, баррасии иттилооти марбут ба кори аудиторӣ ва тасдиқи он аз як қатор омилҳо вобастагӣ доранд, ба монанди андозаи ташкилоти аудиторӣ, аҳамият ва мураккабии кор, ҳамчунин таҷрибаи кормандон;

4) Ҳамаи корҳои аудиторӣ бояд аз ҷониби сарвари аъзо дар вобаста аз иҷроиши кори аудит мавриди назорат қарор мегирад, бахусус то он замоне, ки ҳисоботҳои аудитӣ қомилан ҷамъбандӣ ва омода мешаванд. Санҷиш дар як сатҳи таҷрибае оварда мешавад ва муҳокимаи он вазифаи аудит буда, чунин қарорҳоро дода метавонад;

а) Кори аудиторӣ мутобиқи мутобиқ ба барномаи аудитӣ иҷро шудааст;

б) Хусусият, марҳила ва андозаи тартиботи иҷрошуда бо барномаи аудитӣ мутобиқат мекунад;

в) натиҷаҳои тартиботи аудит ва далелҳои бадастомада ба таври дақиқ дар ҳуҷҷатгузориҳои аудитӣ инъикос ёфтаанд ва ҳулосаҳои таҳияшуда бо натиҷаҳои кори иҷрошуда мувофиқат мекунад;

г) дар ҳолати зарурӣ мавҷудатҳо гузаронида шудаанд ва дар натиҷа ҳуҷҷатгузори иҷро шудаанд;

д) Далелҳои бадастомада қомил ва ба маврид буда, дар тасдиқ ва ошкори иштибоҳот дар арғи мулоҳизаҳо, ҳулосаҳо ва тавсияҳо, ки дар ҳисобот мазмунан оварда шудаанд.

Афкори касбӣ ва шаккокии касбӣ (скептикаи касбӣ)

Талабот ба мутобиқсозии ISSAI 3000:

Аудитор бояд афкори касбӣ дошта бошад ва ҳамчунин аз андешаҳои шаккоқӣ бархӯрдор бошад, мушкилоти мавҷударо аз ҳар гуна нуқтаи назар баррасӣ намуда, дар баробари ин бо муносибати самимона, воқеъбинона ва ошкорбаёнӣ нисбати далелҳоро бурҳонҳои марбут ба аудит пойфишорӣ намояд.

(ISSAI 3000/68)

РАҲНАМО

85) Муҳокимаҳои касбӣ - ин истифодаи омодагии муносиби касбӣ, мувофиқ ба донишу таҷриба баҳри қабули қарорҳои асоснок оид ба самтҳои фаъолиятро мефаҳмонад, ки ба тибқи шартҳои супоришҳои аудиторӣ роҳандозӣ мешаванд. Ҳангоми гузаронидани аудити самаранок, дастаи аудиторӣ теъдоди зиёд маълумоти таҳассусиро оид ба аудит чамъоварӣ намуда, чиҳати муҳокимаи касбии он дар сатҳи баланд ташаббускорона ва эҳтиёткорона муносибат карда, вобаста ба масъалаҳои марбути афкори касбии ҳешро баён менамоянд.

86) Иловадан ба қарорномае, ки бевосита ба қори аудит ҷалб шудаанд, бо назардошт аз ташкили муҳокимаҳои касбӣ бо дигар қонибҳои манфиатдор, мутахассисони беруна ва роҳбарони ташкилоти аудиториро ҳамкорҳои шарикиро рушд медиҳанд.

87) Муҳокимаҳои касбӣ ба таври дурусту саҳеҳ баргузор кардани аудит зарур аст. Дар зерматн, мисолҳои оварда мешаванд, ки муҳокимаҳои касбиро дар ҳошияи аудити самаранок ҳамчун воситаи асосӣ маҳсуб мекунанд;

а) ошкор кардан ва арзёбии дилхоҳ хатарҳо нисбат ба мустақилият, ҳамчунин ҳавфи пайдошавии хатарҳо;

б) қарори оне, ки ҷиро санҷиш кунанд;

в) муайяннокии сатҳи зарурии фаҳмиши мавзӯи аудит ва ҳолатҳои ба он марбут;

г) муайяннокии ҳадафҳо, масъалаҳо ва ҳаҷми аудит;

д) муайянокии меъёрҳо;

е) муайян кардани хусусият, муҳлат ва ҳаҷми низоми аудит;

ё) муайяннокии низоми иттилоотрасонӣ ва машваратӣ, ки барои аудит заруранд, дар асоси он тавсияҳо мавриди назар гирифта мешаванд;

ж) муайяннокии оне, ки ҷӣ гуна ҳулосаҳо аҳамияти қоғизро барои хабарҳои муҳим эҷод мекунанд;

з) баҳогузорию, ки дар қабули делелҳои қоғӣ ва саҳеҳ тасдиқшавандаанд, оё қори зиёде қардан мункин аст, то ба суолҳои аудит посух пайдо шаванд, ҳулосаҳо барои ба даст овардани ҳадафҳо мусоидат кунанд;

қ) ҳулосаҳоро дар заминаи чамъоварии далелҳои аудиторӣ бароварда, бо меъёрҳо ва ҳадафҳо мавриди муқоиса қарор медиҳанд, ҳамчунин;

л) Муайяннокии тавсияҳое, ки омода ва пешниҳод шудаанд.

88) Шакҳои касбӣ ва ба истилоҳи дигар скептикаи касбӣ як қосилаи касбиеро аз аудитор мефаҳмонад, ки дар рафти аудит зирақиву ҳушёрӣ ва пурсишро ба хошири исботи далелҳои қоғӣ ва бамаврид дастгирӣ менамояд. Хеле муҳим аст, ки аудитор аз чиҳати касбӣ андешаҳои шубҳаовар ва танқидӣ дошта бошад, арзёбии тағирпазир ва навовариро соҳиб бошад, ба таври оқилона аз ҳисобҳои манфиатҳои инфиродии ҳеш ва афзалиятҳои дигаронро тарҳу қам кунанд. Дар зерматн мисолҳои ишора мекунем, ки ҷӣ гуна дар

скептикаи касбӣ ниҳоятан муҳим буда, дар самти аудити самаранок таъсири амиқе мегузоранд;

а) бо назардошти мукаммалии идоракунӣ;

б) Посухи суолномаҳо дар асоси дархостҳо, маълумотҳои дигаре, ки тавассути роҳбарият ва шахсони масъул оид ба идоракунӣ ба даст омадаанд;

в) Таҷдиди назари арзёбии хатар дар натиҷаи ошкори маводи муайяншуда ё иттиллооти ба ҳам зид;

г) Ба нақшагирии тартиботи кофӣ баҳри арзёбии омили бозғаймоду дуруст, ки дар рафти аудити мавриди истифода қарор мегирад, ҳамчунин;

д) Нисбати исботи омили аудиторӣ таваччуҳи тамаракузшударо равона кардан лозим аст, зеро иттиллоот аз сарчашмаҳои дигар метавонанд, зидди далелҳои исботшудаи аудиторӣ бошанд;

89) Скептикаи касбӣ ва ё шаккокии касбӣ аксар вақт дар баҳсҳои мухталиф бо гурӯҳи аудиторӣ, роҳбарият ва онҳое, ки дорои салоҳияти роҳбарикунанда мебошанд ба маърази муҳокимаҳо кашида мешавад. Мисолҳое, ки оид ба ҷӣ гуна скептикаи касбӣ метавонанд дар ҳар як марҳилаи истифода ва арзёбӣ мешавад, ба амсоли мазкур ворид шуда, аммо бо ин маҳдуд намешавад:

а) Аудитор мантиқи далелҳои аудиторӣ, нуқтаи назари алтернативӣ ва тавсияҳо ва нуқтаи назари пешниҳодшударо арзёбӣ мекунад ва дар мавриди зарурӣ аз мавқеи фаҳмиши ҳеш тағироту ислохотро дар ҷараёни аудит ворид карда, натиҷаҳо ҳамин таври оддӣ ба далелҳои исботшуда таҷя мекунад, балки нисбати далелҳо тафсири фаҳмишҳои ҳешро баён мекунанд, ки ин тасдиқи хулосаҳои ниҳонии аудитор маҳсуб доништа мешавад.

б) Аудитор талош мекунад, ки нуқтаи назари роҳбарият, фарзияҳои мавриди баҳс қарор дода, сипас онҳоро қабул мекунад.

в) Аудитор дурустӣ ва саҳеҳияти манбаи ҳуҷҷатҳоро арзёбӣ мекунад.

90) Аудитор бояд андешаҳо ва далелҳоро бо таваччуҳи ҳоса гӯш дода, мушкилотро аз меҳвари гуногун баррасӣ кунад. Ин барои рафъи иштибоҳоти афкори касбӣ буда, ғалатандозӣ ва бадбинии идрокиро бартараф месозад. Аз ин рӯ, муҳим аст, ки аудитор андешаҳои шаккориро қор бурда, методҳои интиқодиро риоя карда, наоварино дар арзёбӣ истифода бурда, аз ҳисобҳои манфиатҳои инфиродии ҳеш ва афзалиятҳои дигаронро тарҳу кам кунад.

Талабот дар мутобиқат бо ISSAI 3000:

Аудитор бояд ҳавфи қаллобиро дар тарҳрезии аудит арзёбӣ карда, оид ба имкониятҳо ва ҳолатҳои ба амал омадани қаллобӣ дар ҳамаи ҷараёни аудит хабардор созад. (ISSAI 3000/73)

91) Қаллобӣ ҳамчун амали қасдани як ё якчанд шахс дар байни кормандон, роҳбарон, шахсони ваколатдори роҳбарикунанда ё шахсони сеюм, ки бо истифодаи фиребу дуруғ баҳри ба даст овардани амволу моли ноҳақ ва ғайриқонунӣ мебошад, ба монанди:

- а) сӯистифода аз бовариву эътимоднокӣ,
- б) қасдан тариқи қароряккунӣ ар аз худкунии маблағҳои грантӣ ва саҳмияҳо,
- в) гуфтушунидӣ махфӣ бо музояндагон оид ба Шартномаҳо;
- г) фиреб додан,
- д) кирдори бевичдонӣ
- е) пешниҳоди бардурӯғ
- ё) пинҳонсозии қаллобӣ,
- ж) кирдорҳо ва амалҳои ғайриқонунӣ,
- з) дидаю дониста таҳриф кардан,
- и) қасдан ғалатнадозӣ
- й) фирор кардан
- к) комиссияҳои махфӣ ва
- л) дуздӣ.

92) Одатан роҳ додани иштибоҳоту ғалат аз қаллобӣ, ё ин ки пинҳон кардани далелҳо ба он фарқ мекунад, ки амалу рафтори мазкур бо махфуми барқасдона ва ғаразнок ҳамбастагӣ доранд. Ба ин амал метавонанд, ки як ва ё якчанд аъзои дастаи тафтишотии ташкилот ва шахсони сеюм чалб шаванд. Масъулияти асосӣ дар пешгирӣ ва ошқори қаллобӣ ба дӯши онҳое вогузор мешавад, ки барои идоракунии ташкилоти тафтишшаванда ҷавобгӯ мебошанд, зеро, ки онҳо аз болои роҳбарияти ташкилоти мазкур низ тафтиш мекунанд. Вазифаҳои аудитор ошқор кардани хавфи қаллобӣ дар он чоест, ки дар бо суръати шадид руҳ медиҳаду хавфу хатар зиёдтар махфуми муҳимиятро мегирад. Аудитор ҳамчунин бояд тартиботи муайян кардани хатарро ба уҳда дошта, бар зидди хавфу хатарҳо посух меҷӯяд.

93) Аудитор бояд дар марҳилаи банақшагирӣ ва кулли вақти гузарондани аудит скептикаи касбиро ҳифзу ниғаҳбонӣ менамояд. Одатан тибқи қоида, роҳбарият ва кормандоне, ки даст ба қаллобӣ задаанд, иқдоми пинҳон кардани қаллобӣ аз аудиторро пеш мегиранд ва ниғаҳдоштани сирри мазкуро аз ва шахсони дигари дохили коргоҳ ва субъектҳои аудитшавандаро низ махфӣ медоранд. Ҳангоми гузаронидани санҷишҳои аудитӣ аудитор бояд аз масъалаи қаллобӣ ва мавзӯи марбут ба онро огоҳӣ дошта бошад (масалан, бастанӣ шартнома ё пешниҳоди грантҳои бурсаҳо ва саҳмҳо). Агар аудитор бо ҳолати қаллобии ташкилоти тафтишшаванда дучор ояд ва ҳолати гумонбариро эҳсос намояд, минбаъд баҳри пешгирӣ ва амалҳои ҷорачӯӣ оид ба масъалаи мазкур ба роҳбар ва мақомоти дахлдор расонад.

Талабот дар мутобиқат бо ISSAI 3000:

Аудитор бояд стандарти олии рафторҳои касбиро риоя ва дастгирӣ намояд. (ISSAI 3000/75)

РОҲНАМО

94) Интизориҳои чашмдошт дар касбияти баланди аудитор ин ҳамбастагии зич дорад, ки ин ҳам риояи мутобиқати ҳуқуқӣ, санадҳои марбут ба касбият ва вазифаҳои ҳирфавӣ буда, ҳамчунин роҳ надодан ба ҳар гуна амалу рафторе, ки метавонад ба кори аудитор халалу монеа эҷод кунад, зеро дар баробари ин он амалҳо ва он иттилооте, ки ҷониби сеюм хабардор мешавад, дар хулосабарорӣ оид ба сатҳи касбияти аудитор баҳои манфӣ мегузорад. Интизор меравад, ки аудитор методи мунтазами аудитиро корбарӣ намуда, эҳтиёткорӣ ҳатмиро дар ҳама марҳилаҳои рафти аудит истифода мебарад. Тавачҷуҳи хоса нисбати хеш ин ибораест, ки инсон маъмулан боэҳтиёт вазифаҳои кории хешро анҷом медиҳад. Ба ин андеша дохил мешаванд, эҳтиёткорӣ дуруст дар рафти банақшагирии аудит, дар ҷараёни ҷамъоварӣ ва арзёбии исботи далелҳо, ҳамчунин дар таҳияи натиҷагирии ҳисоботҳо, хулосабарориҳо ва тавсияҳо, ки аудиторро ба кулӣ ниғаҳбонӣ мекунад.

Гуруҳи аудиторӣ ва SAI бояд ҳатман эҳтиёткориро пешаи кор намуда, дар риояи стандартҳои аудит талош намоянд.

95) Мақомоти қонунгузор ва шахрвандон интизоранд, ки SAI ва аудиторони он сатҳи баланди салоҳиятро нигоҳ медоранд. Ин ба зарурати нигоҳдошти малакаву маҳорати касбӣ ва салоҳияти ҳирфавӣ таъсиргузор буда, аз аудитор тақозо мекунад, ки аз ҷараён огоҳ бошад дар риояи тағироти стандартҳои касбӣ ва мутобиқатии қонунҳои ҷорӣ амал кунад. Интизорӣ аз амалу рафтори эҳтиёткоронаи ҳатмӣ аз аудитор талаб мекунад, ки ҳангоми гузарондани аудити самаранок муваффақ талош кунад, ки стандартҳои техникӣ ва касбиро сидқан риоя намояд. Талош кунад, ки дар масъулиятҳои кории хеш ва вазифаҳои касбии хеш эҳтиёткориро иловатан истифода барад.

96) Стандарти олии рафтори касбӣ ҳатман дар раванди аудит интиҳо аз интиҳоби мавзӯ, то банақшагирии аудит, ҳамин тавр то пешниҳоди ҳисобот бояд риоя карда шавад. Барои аудитор муҳим аст, ки мунтазаман дарназардошти эҳтиёткорӣ ва воқеъбинӣ фаъолияти корӣ барад. Таҷрибаи беҳтарин – ин истифодаи барномаҳои аудитӣ мебошанд, ки дар он нақшаҳои баргузоркунии корӣ ҳамчун раҳнамои иҷроиши корӣ оварда шуда, иттилоот ба таври дақиқу муфассал ва омӯзанда тавсия мешавад.

Талабот дар мутобиқат бо ISSAI 3000:

Аудитор бояд дар рафти гузаронидани ҳамаи раванди аудит баҳри воридкунии навоарӣ омода бошад. (ISSAI 3000/77)

РАҲНАМО

97) Аудитор метавонад эҷодкорона, бофасоҳатона, бомахоратона ва чустуҷӯкорона фаъолият барад то имкониятҳои таҳияи равишҳои навоварино дар ҷамъовариҳои иттилоот, тафсири вақеъӣ ва таҳлили иттилоотино беҳтар муайян кунад. Эътироф бояд кард, ки марҳилаҳои гуногуни раванди аудит сатҳи мухталифи имкониятҳои навоварино инноватсиониро фароҳам меоранд. Дар оғози раванди муайянкунии методҳои беҳтарин ва татбиқшудаҳо таҷрибашудаи аудит, аудитор метавонад, ки аз оғози марҳилаи банақшагири дар мавриди муайян кардани услӯҳои беҳтарин фикр кунад то имкониятҳои бештаре беҳтареро баҳри навоварӣ дошта бошад.

98) Дар доираи аудит ва соҳаҳои арзёбии илмҳои иҷтимоӣ методҳо ва равишҳо дар ҳоли рушд қарор доранд, ҳамчунин равишҳои нав ва методҳои ҷадид тариқи технологияҳои нав бо дарназардошти ҷамъоварӣ ва таҳлили далелҳо эҷод шаванд, ки баҳри баланд бардоштани сифати аудит ва ҷамъбасти ҳулосаву гузориши аудиторӣ мусоидат менамоянд. Аз ин рӯ, SAI методҳо ва технологияҳои навро мавриди татбиқ қарор медиҳад, дар ин ҳола аудитор бояд мулоҳизакор ва омӯзанда бошад, то омода бошад, ки методу равишҳои навро таҷриба кунад. Воситаҳо ва олотҳои ба ин монанд, аз қабилҳои таҳлили додаҳо (**данных**) ва таҳлили зеҳнии додаҳо, масалан, барои муайян кардани тамоюлҳо, қолабҳо ва донишҳо, ки миқдори зиёди додаҳо бояд таҳлил кунанд. Истифодаи таҳлили мукаммали маълумот метавонад ба арзёбии нисбатан мақсадноки хавфу хатарҳо оварда, дар гузаронидани аудити муваффақ ва ҳисоботи самаранок таъсирри мусбӣ гузорад. Мисолҳои дигари марбут ба навоварино истифодаи васеи ҳуҷҷатҳои электронии корӣ ва системаҳои идоракунии донишӣ дар самти табодули иттилоот мебошад, ки барои зиёда гуруҳҳо ва ё дастаҳои аудиторӣ муфиду омӯзанда бошанд ва истифодаи олотҳои техникӣ (дронҳо) бо ҳадафи истифода аз аксҳо (масалан, ҳангоми гузаронидани аудити самараноки иҷроиши корҳои кишоварзӣ) қобили қабули замони муосир аст.

99) SAI бояд фарҳанги навоварино рушд диҳад, аудиторон бошанд, ҳатман аз ҳамдигар омӯзанд, табодули таҷриба карда, дарвозаи ақлҳои хешро боз кунанд, то ба таври дигар ва муосир амал кунанд. Ба ҳарфҳои дигар агар гӯем, SAI метавонад:

а) Равиши навоварӣ ва олотҳои камхарҷи устувореро, ки дар заминаи Интернет бунёд шудаанд бо мақсади табодули афкор, таҷриба ва тарзҳои ҳуҷҷатнигорӣ эҷод карда, онро дар тарҷиба татбиқ намояд;

б) дастгирӣ оид гузаронидани аудити муштарак оид ба мутобиқсозии санҷиши олотҳои нави таҷрибавӣ ва ҷалби равишҳои корӣ дар самти татбиқи методу методологияи нав ва таҳиякунии ҳисоботҳои ҷамъбасти бо методҳои муосир;

в) нишон додани намунаҳо дар самти идоракунии аудит;

г) чустуҷӯи арзёбии мустақили методи идоракунии инфиродии методҳои корӣ;

д) мусоидат дар фаъолият оид ба рушди малакаҳои «интиқоли самараноки иттилоот»;

хамчунин,

е) дар чараёни методҳои муосиру нави арзёбӣ қарор доштан.

НАЗОРАТИ СИФАТ

Талабот дар мутобиқат бо ISSAI 3000:

SAI бояд системае таъис диҳад, ки қаророти сифатро нигоҳ дорад, ки аудитор бояд ба ин система мувофиқ бошад, то иқтисорӣ дошта бошад, ки ҳамаи талаботи сифатро риоя кунад, инчунин тавачҷуҳи асосиро ба ҳисоботҳои мувофиқу мутавозин ва бозътимоду кофӣ равона созад то сатҳи арзишмандии ҳисоботҳоро боло бардошта, ба саволҳои аудиторӣ посух дода тавонад. (ISSAI 3000/79)

НАЗОРАТИ СИФАТ (дар гузаронидани аудит)

100) Системаи назорати сифат дар худ сиёсат ва расмиётеро дар бар мегирад, ки SAI таъиноти эътимоди оқилонаро қобили қабул дошта, мувофиқ будани маҳорату салоҳияти қарордонаш бо стандартҳои касбӣ, талаботҳои қонунӣ ва санадҳои меъёриро танзим мекунад. Ҳадафи он аз қарорат меаҳад, ки аудитҳо дар сатҳи баланд ва мунтазаму бетағирот гузаронида шаванд. Расмиёти назорати сифат масъалаҳои роҳбарӣ, назорат ва таҳлили чараёни аудитро дар бар мегирад ва ҳамчунин машваратҳои заруриро оид ба масъалаҳои мартбут ба қабули қарорҳои мураккаб ё баҳснок фарогир мебошанд.

101) Системаи назорати сифат (СНС) бояд тавре таҳрирезӣ карда шавад, ки он ба салоҳият ва шароити SAI ҷавобгӯ буда, иқтисори бартарафсозии хавфи сифатро дошта бошад. Баҳри самаранокии системаи назорати сифат, он бояд қисмати стратегияи SAI, фарҳанг, сиёсат ва низоми тартиботи SAI бошад. Ҳамин тариқ, сифат ба натиҷаҳои аудит ва ҳисобот ворид карда шуда, баъди ҷамъбасти ҳисобот ҳамчун чараёни иловагӣ қобили қабул нест. (дар матни баъдӣ ба қисмати “Таъминоти сифат” нигаред). Дастгирии системаи назорати сифат пайваста мониторинги доимиро талаб карда, мунтазам баҳри тақмили беҳтаршавии он тавачҷуҳи хосаеро тақозо мекунад.

102) Расмиёти назорати сифат бояд ҳамчун як ҷузъи ҷудонашавандае дар рафти ҳар як аудити самаранок татбиқ шавад, барои коҳиши пайдарҳамии хатари пайдошавии саҳву иштибоҳот таъсиргузор буда, ба тарви ҳатмӣ мувофиқии рафтору амали аудитӣ таъмин гарданд. Ин расмиёт бояд ҳуҷҷатгузори шуда, ба он марҳилаҳое, аз қабилӣ марҳилаҳои мухталифи раванди аудит, тафтишотҳои марбут ба қори аудит бояд дохил карда шаванд. (мисол, таҳил аз қониби роҳбарият, тақризи лоиҳаи қорӣ ва маълумоти таҳриршуда оид ба ҳисоботҳои ҷамъбасти). Эҳтимолан барои SAI муфид аст, то ба таври дақиқу аниқ ва бо нишондоди сифатан оӣ ва хусусиятҳои беҳтарини омадасозии ҳисоботи аудиторӣ пешниҳод шавад.

103) Ҷанбаи қалидии ҳар як аудити самаранок бо машваратҳои расмӣ ва ғайрирасмӣ рабт дорад, ки ки чунин машваратҳои таъсирбахшро дар дохили гуруҳҳои аудиторӣ ва байни дастаҳои аудиторӣ, ҳамчунин бо мутахассисони дохилӣ ё беруна баргузор мекунанд. Машваратҳо дар рафти тасдиқи созишномаҳо муҳиманд, зеро онҳо барои баланд

бардоштани сифат ва беҳтар кардани татбиқи афкори қарорҳои касбӣ ва хоҳишҳои хатари иштибоҳот мусоидат мекунад. Машваратҳо барои ба даст овардани хулосаҳои бозтимод муфид буда, баҳри таъмини бамавридӣ, адолатпазирӣ ва мутавозинии ҳисобот таъсиргуздор буда, манифати зиёде ба бор меорад. Таҷрибаи беҳтарин ҳуҷҷатгузори машваратҳои асосӣ мебошад, ки хусусияти қабули пешниҳодот дарҷ шуда, дар ҳуҷҷатгузори тарзи истифодабарии пешниҳодоти мушовирон аз ҷониби гуруҳи аудиторӣ дарҷ мешаванд, ки бар манфиати пешрафти кор аст.

104) Қисмати калидии (ҚК) тафтишоти назорати сифати лоиҳавӣ мебошад. (Тақризи назорати сифат). Тақризнавис (мақарриз) оид ба назорати сифат шахсест, ки аз гуруҳи аудиторӣ вобаста набуда, балки фарди мустақилест, ки масъалаҳои муҳимро, аз ҷумла хатарҳои ошкор ва баҳсҳои муҳим ва хулосаҳоеро, ки аз ҷониби гуруҳи аудиторӣ ҷамъбаст шуданд, воқеъбинона ва одилона арзёбӣ мекунад. Таҷрибаи хубе барои таъин кардани бозрасони назорати сифат барои аудити дорой хавфи баланд, ки аз ҷониби SAI муайян карда шудааст, ба роҳ монда шудааст. Беҳтарин таҷриба – дар аудити хатарҳои шаддидан баланд вобаста ба таҳияи тақризи назорати сифат муқарриро ҷалб мебоист кард, ки ин таъинотро ҷониби SAI муайян мекунад.

105) Барои SAI ба таври инфиродӣ тарҳрезии расмиёти самаранок дар самти назорати босифат хеле душвору мураккаб аст, ки то оид ба таҳияи ҳисоботи баландсифат ва ё олисифати аудити самаранок муваффақи ҳамаи ташкилот қафолат диҳад. Аз ин рӯ, таҳияи чунин расмиёт дар сатҳи институтсионалӣ хеле назаррасу ҷиддӣ аст. Нисбатан муҳим он аст, ки аудитор салоҳиятдор ва ҳавасманд бошад, ҳамчунин барои қабули мулоҳизаҳо ва бозгардии андешаҳои тафсирҳо оид ба назорати сифат хусусиятҳои самимона ва воқеъбинона дошта бошад. Бинобарин, тартиботи назорат бояд иловатан дастгирӣ ёбанд, ба монанди таҳсилот дар ҷои кор, роҳнамоӣ дар дастаи аудиторӣ бояд мавриди тақвияти қарор гирад.

106) Нигаред ба ISSAI 140 – Назорати сифат барои SAI баҳри қабули супоришҳои иловагӣ дар самти назорати сифат.

ТАЪМИНОТИ СИФАТ (баъди анҷоми аудит)

107) Чараҳои таъминоти сифат (ТС) имконияти мустақилии арзёбии аудитор баъди баргузори он ба таври доимӣ дар мутобикат бо меъёрҳои мушаххас фароҳам меорад. Ҳадафи асосии чараҳои таъминоти сифат мониторинги системаи назорати сифати SAI маҳсуб меёбад, ҷи гунае, ки он тарҳрезӣ шуда буд ва мавҷудияти воситаҳои арзёбӣ дар мутобикат бо олотҳои назороти фаъолияти дуруст мусоидат мекунад. Гузаронидани чараҳои таъминоти сифат (ТС), ки дар боло оварда шудааст, қадами аввалинест, ки аз ҷониби чараҳои таъминоти сифат (ТС) ва SAI санҷида шуда, метавонад, ки меъёрҳои шахси таҳия кунад, ки дар заминаи ҳолатҳои мушаххас ба вучуд омадааст. Он бо саволҳои намунавӣ, ки дар асоси меъёрҳо тартиб дода шудаанд, ҳамчунин;

а) Иҷроиши тадқиқоти соҳавӣ то кадом дараҷа дақиқан ва дар кадом ҳошияи ҳисобот тавсиф ёфтааст?

б) То кадом сатҳи мақбулу пазируфта сохтори ҳисобот тарҳрезӣ шуда ва то кадом дараҷа хуб навишта шудааст ва оё дар он хулосаи муассиру самаранок оварда шудааст?

в) То чӣ андоза дақиқан истифодабарии соҳавӣ асоснок карда шудаанд?

г) Оё ба таври возеҳ методу равишҳо тавсиф шудаанд?

д) То кадом сатҳ ҳулосоҳо ва тавсияҳои ҳисобот дар ҳоли мувозинатӣ, мантиқӣ, пайдарпай оварда шуда, далелҳои овардашуда исбот шудаанд?

е) То чӣ андоза аудит дар ноилшавии ҳадафҳо ва пешниҳоди иттилоот оид ба хидматрасонии давлатӣ муваффақ буд?

е) То кадом андоза ҳуччатҳои кофӣ оид ба салоҳияти даста, гузаронидани тартиботи аудит, далелҳои исботшуда, ҳулосоҳои тасдиқшуда, фарогирии машваратҳо ва коркарди шарҳҳои бадастомада, ҳамчунин назорат тавсиф шудаанд?

108) Ашхосе, ки назорати мустақили сифатро иҷро мекунанд, метавонанд сардори аъзои дастаи аудиторон ва ё мудирони шӯъбаи аудити самаранок бошанд ва ё ҳамчунин ташкилотҳои беруна буда метавонанд. (бидуни иштирок дар гузаронидани аудит). Бо назардошти ҳадафи мазкур арзёбии коршиносон баррасӣ мешаванд, ки аз ҷониби аъзоёни SAI-и миллии гузаронида мешаванд. Бартарияти таҳлили коршиносон аз он иборат аст, ки аъзоҳо мушаххасан нақш ва масъулияти SAI-ро хуб дарк мекунанд, дар айни замон бошад, онҳо аз SAI то ба фосилае дур мебошанд, ин равиш баҳри баҳогузори мустақил пешбинӣ шудааст. Истифодаи кафолати берунии сифат ба SAI имконият медиҳад, ки ҳисоботдиҳии худро дар назди ҷонибҳои манфиатдор нишон диҳад, бояд дарк кунад, ки сабаби асосии кафолати сифат, яъне такмили беҳтар кардани аудит буда, чараёни аудит ва системаи назорати сифат мебошад. SAI метавонад натиҷаҳои аудити сифатро санҷиш кунад ва ин гуна санҷишро тавассути интишори намунаҳои беҳтарини ҳисоботи аудитӣ дар доираи SAI ва ба манфиати ҳамаи аудиторҳо дастрас созад. Агар фаҳмондан лозим бошад, ки ҳисоботҳои аудитории самаранок ба тақвият эҳтиёҷ доранд, кормандони идорақунанда ва роҳбарикунанда бояд системаи назорати сифатро муайян кунанд, ки кадом назоратро тақвият додан лозим аст, тартиб додани ҳисоботҳои аудиторӣ самаранок, ки ба стандартҳои SAI мувофиқат мекунанд ва бо гуруҳҳои аудиторӣ барои муайянкунии тарҷибаҳои андӯхта ва имкониятҳои омӯзишӣ, роҳнамой, устодӣ ва коучингӣ (омӯзиш бо кӯмаки коршиносон ва ё устодони соҳибтаҷриба) дар соҳаҳои мушаххасро роҳандозӣ карданро зарур медонанд.

Талабот дар мутобиқат бо ISSAI 3000:

Аудитор бояд мавҷудияти ҳамаи марҳилаҳоро аз чараёни аудит, ҳамчунин ҷанбаҳои молиявӣ, иҷтимоӣ то паҳлуҳои сиёсиро мавриди баррасӣ қарор диҳад. (ISSAI 3000/83)

РАҲНАМО

109) Муҳимият – нисбатан масъалаи муҳиме дар он ҳошияе, ки дар маҳфуми мазкур баррасӣ мешавад, то ки метавонад, қарорҳои қорбарандагон ҳисоботҳоро тағир диҳад ва дар дигаршавии он мусоидат намояд, аз қабилӣ мақомоти қонунгузорӣ ё иҷроия. Муҳимиятро дар заминаи омилҳои микдорӣ ва сифатӣ, аз қабилӣ андозаи нисбӣ, хусусият ва таъсири он ба мавзӯ, ашё ва манфиатҳое, ки аз ҷониби қорбарони таъиншуда ва манфиатгирандагон баррасӣ мешаванд. Илова бар арзиши пулӣ, муҳимият масъалаҳои

аҳамияти иҷтимоӣ ва сиёсӣ, риоят ва мувофиқат, шаффофият, идоракунии ва ҳисоботдиҳиро дар бар мегирад. Муҳимият бо гузашти вақт метавонад, ки тағир ёбад, ки дар вобастагӣ аз нуқтаи назари корбарандагони таъиншуда ва ҷонибҳои масъул дигаргуниҳо ворид карда шаванд.

110) Ба омилҳои сифтаӣ мансубият доранд, ин гуна ашёҳо, аз қабилӣ;

а) Оё хулосаҳои натиҷаҳои барқасдонаи амалу рафтор (қаллобӣ) ва ғайритасодуфӣ аст?

б) Омилӣ муайяни барнома ё мавзӯ, аёнӣ аз нуқтаи назари хусусият, дидгоҳӣ ва ҳассосияти барнома ё мавзӯи аудит муҳимият дорад?

в) масъалаҳои саломатӣ ё амнияти шаҳрвандонро баррасӣ мекунад?

г) Оё ин хулоса ба шаффофият мансубият дорад ва ё ба масъулият робита дорад?

111) Баҳисобгирии моддӣ дар кулли ҷиҳатҳои аудити самаранок дорои муҳимияти хос аст. Аз ин рӯ, аудитор бояд ҳатман дар баҳисбогирӣ ҳангоми интиҳоби мавзӯҳои аудит, муайян кардани ҳадафҳои аудит, масъалаҳои марбут ба аудит ва соҳаҳои истифодашаванда, муайяннокии меъёрҳо, арзёбии далелҳо, ҳуҷҷатгузори натиҷаҳо, таҳияи хулосаҳо ва тавсияҳо таваччуҳи бештаре дошта бошад.

112) Хулосаҳои омилӣ муҳим маҳсуб меёбанд, агар оқилона интизор равад, пас онҳо дар алоҳидагӣ ва ё дар маҷмӯ, дар ҳалли масъалаҳои мутобиқшуда таъсир гузошта, аз ҷониби корбарони таъиншуда дар асоси хулосаҳои ҷамъбастии аудиторӣ қабул мешаванд. Баррасии муҳимият аз ҷониби аудитор масъалаи марбут ба афкори касбӣ марбут буда, ба аудитор талаботҳои умумии корбарони таъиншуда таъсиргузор хоҳад буд.

113) Омилҳои миқдорӣ ба ҳаҷму андозаи натиҷаҳои мансубият доранд, ки тариқи рақамҳо баён мешаванд. Аудитор бояд маҷмӯи самараҳои на он қадар муҳими натиҷаҳои алоҳидаро ба назр гирад.

ҲУҶҶАТГУЗОРӢ

Талабот дар мутобиқат бо ISSAI 3000:

Аудитор бояд ҳуҷҷатҳои аудити гузарондари дар шакли комили кофӣ ва ботафсил ҳуҷҷатгузорӣ намояд. (ISSAI 3000/86)

РОҶНАМО

114) Аудитор бояд тамоми ҳуҷҷатгузори мутобиқро, ки дар рафти аудити самаранок ҷамъоварӣ ва таҳия шудаанд, ҳазина карда, дар рафъҳо нигоҳ дорад. Масалан, намудҳои сабте, ки одатан барои аксари аудитҳо бояд ҳуҷҷатгузорӣ карда шаванд:

(а) тафсилоти нақшаи аудит ва методҳову равишҳои он,

(б) натиҷаҳои корҳои саҳроӣ ва таҳлил,

(в) иртибот ва робита бо мулоҳизаҳои бозгашта аз ташкилоти аудиторӣ,

(г) назорати санҷишҳо ва дигар чораҳои назорати сифат.

Бо вучуди ин, ҳолатҳои мушаххаси аудити самаранок, ҳадафи мушаххас ва муҳтавои аудитро дар ин ҳошияи мазкури ҳисоботҳои аудиторӣ муайян мекунанд. Ин паёмҳои мавҷуда бо истифода аз суроғи электронӣ мукотиботи вазифавиро, ки аз ҷониби шахси вазифадоре субъектро мавриди санҷиш қарор медиҳад ва ё ҷониби дигаре, ки бо аудит ва бо ҳисобот иртиботи қарӣ дорад, ба ин мукотиботи электронӣ низ пайваст буда, назоратро аз ҷониби хеш мебаранд. Дар ҳуҷҷатгузорӣ ишора меравад, ки қори аудиториро ба анҷом раосндааст, сана ва муҳлати иҷроиши қор низ дарҷ мегардад. Ҳуҷҷатгузори қори аудиторӣ бояд қарӣ бошад, то аудитор соҳибтаҷрибае, ки бо аудит шиносӣ надошт, дар қорунада ва барои худ қароҳат қорунада, ки;

- а) хусусият, муҳлат ва ҳаҷми қорҳои иҷрошуда;
- б) натиҷагирӣ аз қорҳои аудиторӣ ва тарзи қабули далелҳои исботшудаи аудиторӣ, ҳамчунин;
- с) суолҳои муҳим, ки дар рафти аудит пайдо мешаванд; (масалан, тағирот дар андозаву ҳаҷм ва равиши аудит, ҳалли марбут ба омилҳои навӣ ҳатаре, ки дар рафти аудит ошқоршуда, амалҳо, натиҷагирӣ, ки ҳангоми сар задани гуногунондешагӣ миёни объекти аудитшаванда ва дастаи аудиторӣ ба вуқӯ пайвастааст) ҳулосаҳо, ки аз рӯи он моҳиятан афқору мулоҳизаҳои қасбӣ гузаронида шудаанд, ки тибқи он ба ҳулосабарорӣ расидаанд.

115) Агар дар самти аудити самаранок аудитор омӯрҳои қардӣ ва ё иттилооти марбут ба шахсиятро қамъоварӣ қорунада, пас бояд эътимод дошта бошад, ки онҳоро дилпуруна ҳифз мекунанд. Хусусият ва ҳассосияти иттилоот омилҳои муайянқорунадае мебошанд, ки бехтарии қорифу қорилро бояд ҳимоя намоянд.

116) Дар ҳолати муайянқунии хусусият ва ҳаҷми ҳуҷҷатгузорӣ баҳри соҳаи мушаххаси аудит ва ё марҳилаҳои тартиботи аудитор, тибқи қоида теъдоди зиёди ҳуҷҷатнигорӣ талаб қарда мешавад, вақте ки;

- а) ҳатари шаддид таҳдид мекунанд (ҳавфе, ки бо гузаронидани аудит рабт дошта ва ё ҳангоми ошқор шудани ҳавфи назаррасу муракқаб, ҳассос ё хеле баҳсноқ аст);
- б) ҳангоми иҷрои қор ё баҳодиҳии натиҷаҳо бештар афқорҳои марбут ба ҳулосаву нтаиҷаҳо зарурат пайдо мекунанд; ҳамчунин

- в) далелҳо боз ҳам назаррасу муҳимтар мебошанд (яъне далелҳо маҳфуми ҳалқунонда дошта, баҳри қамъбасти ҳадафи аудит зарурат доранд).

117) Бехтараш ҳуҷҷатгузорӣ дорони системаи муайяни воридқунии ҳисоботҳои аудитӣ бошад, пас имқонияти электронии воридқунии истинодҳо ([ссылки](#)) ба ҳисоботи аудитӣ илова қарда шуда, истифодаи ҳуҷҷатҳои қарӣ дастрасу осон мегардад.

118) Аудитор бояд тартиботи мутобиқеро баҳри ҳазина қардани ҳуҷҷатгузорӣ бо риояи маҳфият ва ниғаҳдошти ҳуҷҷатҳои қарӣ қобили қабул донад. Аудитор ҳамчунин бояд ҳуҷҷатҳои қориро дар марҳилаи қарӣ барои қаноатмандии талаботҳои ҳуқуқӣ, меъёрӣ, маъмурӣ ва қасбӣ тавассути ҳазинасозӣ, ҳамқун замима ба маҳмӯи ҳуҷҷатнигории марбут ба аудит барои минбаъд гузаронидани қорабиниҳои аудитӣ омода созад.